

केरलपाठावलिः
संस्कृतम्

सप्तमी कक्ष्या
अकादमिक-संस्कृतविद्यालयानां कृते

KERALA READER
SANSKRIT
STANDARD VII

FOR ACADEMIC AND SANSKRIT SCHOOLS

Government of Kerala
Department of General Education

Prepared by

State Council of Educational Research and Training (SCERT) Kerala

2024

राष्ट्रगीतम्

जनगण मन अधिनायक जय हे,
भारतभाग्यविधाता।
पंजाब सिंध गुजरात मराठा,
द्राविड़ उत्कल बंगा।
विंध्य हिमाचल यमुना गंगा,
उच्छलजलधितरंगा।
तव शुभ नामे जागे,
तव शुभ आशिष माँगे,
गाहे तव जय-गाथा।
जनगणमंगलदायक जय हे,
भारतभाग्यविधाता।
जय हे जय हे जय हे
जय जय जय जय हे।

प्रतिज्ञा

भारतं मम राष्ट्रम्। सर्वे भारतीयाः मे भ्रातरः। अहं
मम राष्ट्रे स्निह्यामि। तस्य समृद्धायां नानाविधायां च
पूर्विकसम्पत्तौ अभिमानी च भवामि। तद्योग्यतां
सम्पादयितुं सदा यतिष्ये च।

अहं पितरौ गुरुंश्चादरिष्ये बहुमानयिष्ये च। विनयान्वित
एवाहं सदा सर्वैः सह व्यवहरिष्ये, सर्वेषु प्राणिषु
दयालुर्वर्तिष्ये च।

मम राष्ट्राय राष्ट्रियेभ्यश्चाहं समर्पये स्वसेवाम्।
राष्ट्रियाणां योगक्षेमैश्वर्येष्वेवाहम् आत्मनस्तोषं कलयामि।

State Council of Educational Research and Training (SCERT)

Poojappura, Thiruvananthapuram - 695012, Kerala

Website: www.scertkerala.gov.in

email: scertkerala@gmail.com

Phone: 0471-2341883

Typesetting and Layout: SCERT

First Edition: 2024

Printed at : KBPS, Kakkanad, Kochi-30

Department of General Education, Government of Kerala

प्रियच्छात्राः

सप्तमकक्ष्यायाः संस्कृतपाठ्यपुस्तकं भवतां पुरतः प्रस्तूयते।
बालकविता ,चित्रकथा ,नाटकं, यात्राविवरणं, जीवनचरितं, चम्पूः इत्यादिभिः
व्यवहाररूपैः सम्पुष्टं भवतीदं पाठ्यपुस्तकम्।

राष्ट्रीय-कौशल-योग्यता-प्रारूपम् (NSQF), दुरन्तनिवारणमार्गाः,
सूचन-प्रौद्योगिक (ICT) उपाध्यश्च पाठ्यपुस्तकेऽस्मिन् परिगणिताः सन्ति।

स्वतन्त्रवाचनाय, स्वतन्त्रचिन्तायै सर्गवैभवाय च पुस्तकेऽस्मिन्
अवसराः समाकलिताः। भाषायाः प्रयोगोपाधिमवगन्तुं तद्वारा रचनाप्रवर्तनेषु भागं
ग्रहीतुं च पठनानुभवाः कक्ष्याप्रकोष्ठात् अवाप्तव्याः।

पुस्तकस्यास्य अध्ययनेन संस्कृतस्य विशालं लोकं प्रवेष्टुं प्रेरणा नूनं
भविष्यतीति आशासे।

भवदीयः

डा. जयप्रकाश आर् के

निदेशकः

राज्यशैक्षिकानुसन्धानप्रशिक्षणपरिषद्

केरलम्

TEXTBOOK DEVELOPMENT COMMITTEE

Advisor

Prof.V. Madhavan Pillai
Associate Prof. in Sanskrit (Rtd)

Chairperson

Dr K.K. Sundaresan
Registrar (Rtd), Kerala Kalamandalam

Experts

Prof. (Dr) G. Sahadevan
Professor (Rtd), University College, Thiruvananthapuram

Dr P.V. Sreenivasan
Associate Professor, Govt. Ayurveda College, Thrippunithura

Participants

Sri. Abraham Alex, G H S S Edakkara, Malappuram

Sri. N. Aravindakshan, Sanskrit Teacher (Rtd), G U P S Mangaram, Pandalam

Sri. Ismail.E., Trainer, URC North, Pettah, Thiruvananthapuram

Sri. Jeevan Lal P.N., G G V H S S Perinthalmanna, Malappuram

Smt. Nisha K. P., G U P S Pulliyil, Malappuram

Sri. Ranjith Koiloth, G U P S, Vattoli, Kozhikode

Sri. Santhosh K., G H S Neduva, Parappanangadi, Malappuram

Sri. Shibulal D., G U P S, Melila, Kollam

Dr Syam M. S., B V M, Kidangoor South, Kottayam

Dr Vasudevan Namboodiri P. K., Edakkeppuram UPS, Kannur

Dr Vipin G.Nair, K G V Govt UPS, Kundara, Kollam

Academic Coordinator

Smt. Sheeja P. R.
Research Officer, SCERT Kerala

राज्यशैक्षिकानुसन्धानप्रशिक्षणपरिषद्, केरलम्
STATE COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH
AND TRAINING (SCERT) KERALA

विषयानुक्रमणिका

एककम्	पाठस्य नाम	व्यवहाररूपम्	पुटसंख्या
१ मानविकता			७
	१ विश्वं जयाम	बालकविता	८ - १२
	२ सफला कर्मधीरता	सम्भाषणम्	१३ - १७
	३ भ्रातृस्नेहः	काव्यांशः	१८ - २६
२ नैतिकता			२७
	४ नीतिबोधो महत्तमः	चित्रकथा	२८ - ३५
	५ सूक्तिरत्नानि	सुभाषितानि	३६ - ४३
	६ सः स्वप्नोऽपि पुष्पितः	नाटकम्	४४ - ५१
३ शास्त्रीयता			५२
	७ अनन्तं विश्वमज्ञातम्	यात्राविवरणम्	५३ - ५७
	८ परीक्षणानां सम्राट्	कथा	५८ - ६२
४ सहृदयता			६३
	९ वाक्यकोविदः	जीवनचरितम्	६४ - ६८
	१० दीनदयालुता	चम्पूः	६९ - ७५

ഭാരതത്തിന്റെ ഭരണഘടന

ആമുഖം

ഭാരതത്തിലെ ജനങ്ങളായ നാം ഭാരതത്തെ ഒരു ¹[പരമാധികാര സ്ഥിതിസമത്വ മതേതര ജനാധിപത്യ റിപ്പബ്ലിക്കായി] സംവിധാനം ചെയ്യുവാനും അതിലെ പൗരന്മാർക്കെല്ലാം:

സാമൂഹ്യവും സാമ്പത്തികവും രാഷ്ട്രീയവും ആയ നീതിയും;

ചിന്തയ്ക്കും ആശയപ്രകടനത്തിനും വിശ്വാസത്തിനും മതനിഷ്ടയ്ക്കും ആരാധനയ്ക്കും ഉള്ള സ്വാതന്ത്ര്യവും;

പദവിയിലും അവസരത്തിലും സമത്വവും;

സംപ്രാപ്തമാക്കുവാനും;

അവർക്കെല്ലാമിടയിൽ

വ്യക്തിയുടെ അന്തസ്സും ²[രാഷ്ട്രത്തിന്റെ ഐക്യവും അഖണ്ഡതയും] ഉറപ്പുവരുത്തിക്കൊണ്ട് സാഹോദര്യം പുലർത്തുവാനും;

സൗഹൃദം തീരുമാനിച്ചിരിക്കയാൽ;

നമ്മുടെ ഭരണഘടനാനിർമ്മാണസഭയിൽ ഈ 1949 നവംബർ ഇരുപത്തൊന്നാം ദിവസം ഇതിനാൽ ഈ ഭരണഘടനയെ സ്വീകരിക്കുകയും നിയമമാക്കുകയും നമുക്കു തന്നെ പ്രദാനം ചെയ്യുകയും ചെയ്യുന്നു.

1. 1976 - ലെ ഭരണഘടന (നാല്പ്പത്തിരണ്ടാം ഭേദഗതി) ആക്ട് 2-ാം വകുപ്പു പ്രകാരം “പരമാധികാര ജനാധിപത്യ റിപ്പബ്ലിക്” എന്നതിന് പകരം ചേർത്തത് (3.1.1977 മുതൽ പ്രാബല്യം).
2. മേല്പറഞ്ഞ ആക്ട് 2-ാം വകുപ്പു പ്രകാരം “രാഷ്ട്രത്തിന്റെ ഐക്യം” എന്നതിനു പകരം ചേർത്തത് (3.1.1977 മുതൽ പ്രാബല്യം).

प्रथमम् एककम् ।

मानविकता ।

आमुखम्

स्नेहः, नीतिबोधः, समत्वं,
सहवर्तित्वम् इत्यादीनि मूल्यानि
मानवजीवने अपेक्षितानि भवन्ति।
एतादृशानि मूल्यानि न केवलं मनुष्येषु
अपि तु सर्वेषु जीविषु द्रष्टुं शक्नुमः।
ईदृशानां मूल्यानां प्राधान्यद्योतकाः
अनेके सन्दर्भाः संस्कृतसाहित्ये सन्ति।
एककेऽस्मिन् मैत्रीविषयिका कविता,
सहकरणमनोभावसूचकं सम्भाषणं,
सोदरस्नेहद्योतकः काव्यांशश्च अन्तर्भवति।

प्रथमः पाठः। विश्वं जयाम।

स्नेहः।

कोपः।

असूया।

वात्सल्यम्।

गुणं ✓ चिह्नेन, अवगुणं ✗ चिह्नेन च सूचयतु।

आमुखम्

मनुष्यजीवने अस्माभिः आर्जनीयाः बहवो गुणाः सन्ति। तेषु गुणेषु दया, स्नेहः, क्षमा, धीरता, मैत्री, नीतिबोधः इत्यादयः प्रमुखाः भवन्ति। इमे गुणाः मानवं संस्कुर्वन्ति। तदा एव मानवः वसुधैव कुटुम्बकम् इति भावनामाप्नोति।

विश्वमखिलं जेतुमचिरात्
मित्रकाणि यतामहै।
विश्वसोदरभावनां हृदि
शाश्वतं कलयाम रे।।

शान्तिरस्तु सदास्तु सुहृदो
नीतिबोधो जीवने।
सत्य-धर्म-समत्वसहिताः
सन्तु सहजाः सर्वदा।।

मित्रभावनयास्तु सतत-
मत्र मित्रक जीवनम्।
शत्रुताकणिकापि मास्तु
दृढास्तु संहतिभावना।।

हीनचिन्तां वर्जयन्तो
ज्ञानभानुमुपास्महे।
अज्ञतान्ध्र्यं वारयन्तो
याम सन्ततमग्रतः।।

पदच्छेदः ।

शान्तिरस्तु	-	शान्तिः+ अस्तु।
सदास्तु	-	सदा +अस्तु।

विग्रहः।

अज्ञतान्ध्यम्	-	अन्धस्य भावः आन्ध्यम्। अज्ञतारूपम् आन्ध्यम् अज्ञतान्ध्यम्।
हीनचिन्ता	-	हीना चिन्ता हीनचिन्ता।

पठनप्रवर्तनानि ।

कवितां सङ्ग्रहः व्यक्तिशश्च सतालम् आलपतु।

श्रद्धेयांशाः।

उचिततालः।

अक्षरस्फुटता।

आशयावबोधः।

प्रश्नावलीं परिशील्य चर्चा कृत्वा कवितायाः टिप्पणीं लिखतु।

विश्वं जेतुं जीवने के के गुणाः अपेक्षिताः?
वयं कीदृशचिन्तां वर्जयामः?
वयं कथम् अग्रतः यामः?

श्रद्धेयांशाः ।

उचितः भाषाप्रयोगः।

उचिता वाक्यरचना।

उचिता शैली।

अधो दत्तानि पदानि उपयुज्य कवितां परिवर्तयतु ।
(स्नेहबन्धः, कीर्तिः, सर्वथा)

शान्तिरस्तु सदास्तु सुहृदो
नीतिबोधो जीवने।
सत्य-धर्म-समत्वसहिताः
सन्तु सहजाः सर्वदा।।

समानाशययुक्ताः कविताः समाहृत्य अवतारयतु। सम्पुटं रचयतु।

श्रद्धेयाः अंशाः।

उचितः आशयः।

उचिता सम्पुटघटना।

उचितम् अवतरणम्।

अधो दत्तानि वाक्यानि पठतु। सूचनानुसारं परिवर्तयतु।

सुरेशः श्लोकं पठति। लता पाठं लिखति। जोसफः चलनचित्रं पश्यति।
रसिया गीतं गायति। तारा जलं पिबति। अरविन्दः वृक्षं सिञ्चति।

यथा-

सुरेशः श्लोकं पठति।

.....।

.....।

लता पाठं लिखति।

.....।

.....।

हे सुरेश, श्लोकं पठतु।

.....।

.....।

हे लते, पाठं लिखतु।

.....।

.....।

मञ्जूषायां दत्तानि पदानि पठतु। स्वजीवने कं गुणम् आर्जयति, कम्
अवगुणं त्यजति इति उदाहरणानुसारं लिखतु।

गुणाः

क्षमा, उत्साहः, धीरता,
धर्मः, सत्यसन्धता, सहिष्णुता।

अवगुणाः

परदूषणम्, भयम्, कोपः, अधर्मः,
असहिष्णुता, आलस्यम्।

यथा- अहं कोपं त्यजामि, स्नेहम् आर्जयामि।

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

अनुबन्धः।

धातुरूपाणि ।

अस भुवि - परस्मैपदी - लोट् ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु	अस्तु /स्तात्	स्ताम्	सन्तु
म.पु	एधि/ स्तात्	स्तम्	स्त
उ.पु	असानि	असाव	असाम

अमरकोशः ।

- सहजः - समानोदर्यसोदर्यसगर्भ्यसहजाः समाः।
हृत् - चित्तं तु चेतो हृदयं स्वान्तं हृन्मानसं मनः।।

शब्दकोशः।

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अचिरात् अज्ञतान्ध्यम्	अविलम्बेन अज्ञानान्धता	പെട്ടെന്ന് അറിവില്ലാ- യ്മയാകുന്ന അന്ധത	ಬೇಗನೆ ಅಜ്ಞಾನ ಎಂಬ ಅಂಧತೆ	suddenly blindness due to ignorance
उपास्महे	उपासनं कुर्महे	ഞങ്ങൾ ഉപാസിക്കുന്നു	ನಾವು ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ	we worship
जेतुम् शाश्वतम् सन्ततम् संहतिभावना	विजेतुम् नित्यम् सदा, नित्यम् ऐक्यभावना समूहभावना	ജയിക്കുവാൻ അനശ്വരമായി എല്ലായ്പ്പോഴും	ಗೆಲ್ಲಲು ಶാಶ്ವത ಯಾವಾಗಲೂ	to win eternally always
सहजः	सहजातः, सोदरः	ഐക്യഭാവന സഹോദരൻ	ಐಕ್ಯ ಭಾವನೆ ಸಹೋದರ	unity brother

अधिगताः अंशाः

कवितां सतालम् आलपत् ।
नूतनकविताम् अलिखत् ।
सम्पुटम् अलिखत् ।
सम्बोधनरूपाणि उपयुज्य वाक्यानि
अलिखत् ।
लोट् रूपाणि अपठत् अलिखत् च ।
द्वितीयाविभक्त्यन्तपदानि उपयुज्य
वाक्यानि अलिखत् ।

परस्परं भावयन्तः
श्रेयः परमवाप्स्यथ ।

द्वितीयः पाठः। सफला कर्मधीरता।

चित्रे किं किं पश्यन्ति ?
चर्चा कुर्वन्तु ।

आमुखम्

यानभङ्गेन आमसोण्वर्षारण्ये निपतितान् क्रिस्टिन्, टिन्, सोलनि, लस्ली इत्यादीन् पुत्रान् अधिकृत्य श्रुतं किल? तेषां पुनःप्राप्त्यर्थं कृतं प्रयत्नमधिकृत्य आगतां दृश्यमाध्यमवार्तां श्रुत्वा गृहे जायमानं सम्भाषणं पठामः।

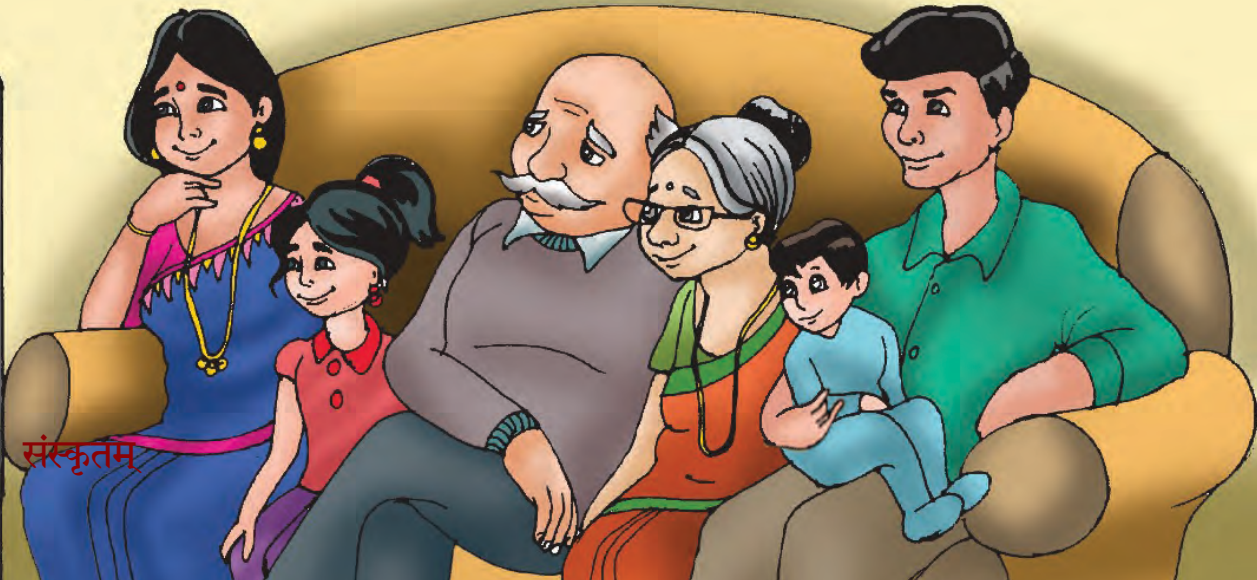
वार्ताशकलम् ।

विश्वचरित्रे विशेषतया अङ्कनीयः वृत्तान्तः। समग्रस्य विश्वस्य श्वासकोशः इति विख्यातः आमसोण्। भीतिजनकस्य अरण्यस्य मकुटोदाहरणम्- आमसोण्वर्षारण्यं, पञ्चप्रयुतकिलोमीटूर् विस्तृतमेतत् महावनम्। मनुजवंशस्य सुस्थितेः जीवतालम् अस्य हृदयान्तराले एव। .....

पुत्री	-	तात, तत्र 'आमसोण्' वने किं प्रवृत्तम्?
पिता	-	एवं श्रूयते, मद्गलना ट्युटोटोय्, तस्याः अपत्यानि च व्योमयानेन सान्जोस् जनपदं प्रति यात्रामकुर्वन्।
माता	-	मार्गमध्ये यानभङ्गेन ते 'आमसोण्' वने निपतिताः।
पुत्री	-	अहो कष्टं, पुनः किम्?
पिता	-	वैमानिकौ माता च उपरताः।

- मातामही - ते पुत्राः तु निरालम्बाः अजायन्त।
 पुत्री - तेषाम् अपत्यानां किमभवत्?
 पिता - सैनिकाः रक्षापरिश्रमम् अकुर्वन्।
 माता - तथापि प्रकृतिक्षोभेण प्रथमः रक्षापरिश्रमः व्यर्थो जातः।
 मातामही - पुनः नाविकसेनया कृते प्रयत्ने ते सर्वे सजीवाः
 इति अवगताः।
 पुत्री - तत् कथम् अवगतम्?
 पिता - वनान्तर्भागे तैः उपयुक्तानि क्षीरकूपी, भुक्तावशिष्टं फलं,
 लघुपादरक्षा इत्यादीनि वस्तूनि अन्यानि चिह्नानि च लब्धानि।
 माता - तैः चिह्नैः तेषां पुनःप्राप्तिः सफला जाता।
 पिता - तदर्थं द्विशताधिकैः तद्वंशीयैः जनैः, नाविकैः
 सैनिकैश्च कृताः प्रयत्नाः प्रशंसनीयाः एव।
 माता - तानि अपत्यानि अन्वेष्टुम् अग्रे गतः बेल्लियं षपेर्ड् इति
 घ्राणशक्त्या समर्थः सारमेयः अपि अविस्मरणीयः।
 मातामही - अन्ते सर्वेषां युगपत्प्रयत्नैः चत्वारिंशत्तमे दिने ते विजयिनो
 अभवन्निति रोमहर्षजनकमेव।
 पुत्री - तेषाम् अपत्यानां सहयोगमपि प्रशंसनीयम् अनुकरणीयं च।
 पिता - सहयोगेन सहजीविस्त्रेहेन अतिजीवनेन च सर्वथा
 दीप्तोऽयं समयः।
 माता - सत्यमेव।

पदच्छेदः।

तथापि	-	तथा + अपि।
इत्यादीनि	-	इति+ आदीनि।
सैनिकैश्च	-	सैनिकैः+ च।
अभवन्निति	-	अभवन्+ इति
दीप्तोऽयम्	-	दीप्तः +अयम्।

विग्रहः।

प्रकृतिक्षोभेण	-	प्रकृतेः क्षोभः, तेन।
रक्षापरिश्रमः	-	रक्षायै परिश्रमः।
निरालम्बाः	-	निर्गताः आलम्बात् ।
अनुकरणीयम्-	-	अनुकर्तुं योग्यम्।
सुस्थितिः	-	शोभना स्थितिः।
महावनम्	-	महत् च तत् वनं च।
पुत्रान्	-	पुत्राः च पुत्र्यः च पुत्राः, तान् ।

पठनप्रवर्तनानि ।

पाठभागं भावानुसारं पठतु।

श्रद्धेयाः अंशाः।

पदज्ञानम् ।

आशयव्यक्तता ।

अवतरणशैली ।

दृश्यमाध्यमवार्तावतरणरीत्या वार्ताम् अवतारयतु ।

श्रद्धेयाः अंशाः।

उच्चारणस्फुटता ।

दृश्यानुसारं भाषणम् ।

उचिता भाषणरीतिः ।

कोष्ठकात् उचितं वाक्यं स्वीकृत्य चित्राणाम् अधः लिखतु ।
(जलोपप्लवात् जनान् रक्षति। मार्गमध्ये पतितं वृक्षं छिनत्ति । द्विचक्रिकातः पतितां
बालिकां रक्षति।)

.....

.....

.....

सूचनानुसारं लिखतु ।

यथा - धावति अधावत्
भवति .....
..... अचलत्
पठति .....

अनुबन्धः ।

नामपदानि ।

अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः वनशब्दः ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र	वनम्	वने	वनानि
सं.प्र	हे वन	हे वने	हे वनानि
द्वि	वनम्	वने	वनानि
तृ	वनेन	वनाभ्याम्	वनैः
च	वनाय	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
प	वनात्	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
ष	वनस्य	वनयोः	वनानाम्
स	वने	वनयोः	वनेषु

अमरकोशः ।

सारमेयः - कौलेयकः सारमेयः कुक्कुरो मृगदंशकः ।
वनम् - अटव्यरण्यं विपिनं गहनं काननं वनम् ।

 शब्दकोशः ।

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अङ्कनीयः अविस्मरणीयः	अङ्कनाय योग्यः विस्मर्तुम् अशक्यः	എണ്ണപ്പെടേണ്ടത് വിസ്മരിക്കുവാൻ സാധിക്കാത്തത്	ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಸ್ಮರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ	to be noted unforgettable
उपरताः दीप्तः	मृताः शोभमानः	മരിച്ചവർ ശോഭിക്കുന്നത്	ತೀರಿ ಹೋದವರು ಶೋಭಿಸುವ	the dead bright
पादरक्षा मातामही	पादुकम् मातुः माता	ചെറുപ്പ് അമ്മയുടെ അമ്മ	ಪಾದರಕ್ಷೆ ಅಜ್ಜಿ	sandals grandmother
यानम् युगपत्	वाहनम् एकीभूय	വാഹനം ഒരുമിച്ചു്	ವಾಹನ ಒಟ್ಟಿಗೆ	vehicle together
सारमेयः सैनिकः	शुनकः सेनारक्षकः / भटः	നായ സൈനികൻ	ನಾಯಿ ಸೈನಿಕ	dog soldier

अधिगताः अंशाः ।

भावानुसारम् अपठत् ।

वार्ताम् अवातरत् ।

पादटिप्पणीम् अलिखत् ।

लकारपरिवर्तनम् अकरोत् ।

स्नेहेन वर्धते विश्वम् ।

तृतीयः पाठः। भ्रातृस्नेहः।

अत्र के के ग्रन्थाः दृश्यन्ते?
इतिहासग्रन्थौ कौ?
आदिकाव्यं किम्?

आमुखम्

रामायणम् आदिकाव्यं भवति। अस्य कर्ता वाल्मीकिमहर्षिः भवति। काव्येऽस्मिन् बालकाण्डम्, अयोध्याकाण्डम्, आरण्यकाण्डम्, किष्किन्ध्याकाण्डम्, सुन्दरकाण्डम्, युद्धकाण्डम्, उत्तरकाण्डञ्चेति सप्त काण्डानि तथा चतुर्विंशतिः सहस्रं श्लोकाश्च सन्ति। अस्य काव्यस्य 'चतुर्विंशतिसाहस्री संहिता' इति नामान्तरम् अस्ति। रामायणे स्नेहस्य विविधान् भावान् वयं द्रष्टुं शक्नुमः। अस्मिन् पाठे किष्किन्ध्याकाण्डे वर्तमानः भ्रातृस्नेहविषयकः काव्यभागः स्वीकृतोऽस्ति।

सम्पातिः जटायुश्च भ्रातरौ पक्षिणौ स्तः। कदाचित् तयोर्मध्ये कः उपरि उपरि डयेत इति स्पर्धा जाता। तदनु किमभवत् इति पश्यामः।

१. पुरा वृत्रवधे वृत्ते स चाहं च जयैषिणौ।
आदित्यमुपयातौ स्वो ज्वलन्तं रश्मिमालिनम्।।

पदच्छेदः। चाहं - च +अहम्।
स्वो ज्वलन्तं - स्वः +ज्वलन्तम्।
स च - सः+ च।

विग्रहः। वृत्रवधः - वृत्रस्य वधः।
जयैषिणौ - जयम् इच्छति इति जयैषी, तौ।
आदित्यम् - अदितेः अपत्यं पुमान् आदित्यः, तम्।
रश्मिमालिनम् - रश्मीनां माला रश्मिमाला, रश्मिमाला अस्य
अस्ति इति रश्मिमाली, तम्।

अन्वयः	अर्थः
पुरा	- पूर्वम्
वृत्रवधे	- वृत्रासुरस्य वधे
वृत्ते (सति)	- प्रवृत्ते
जयैषिणौ	- विजयकाङ्क्षिणौ
सः	- सः (जटायुः)
अहम्	- अहम् (सम्पातिः)
च	- अपि
रश्मिमालिनम्-	किरणमालाधरम्
ज्वलन्तम्	- तपन्तम्
आदित्यम्	- सूर्यम्
उपयातौ	- समीपं गतौ, उपगतवन्तौ
स्वः	- आस्व

सारांशः पूर्व यदा वृत्रासुरस्य वधः प्रवृत्तः तदा आवां (जटायुः सम्पातिः च)
किरणमालिनं समुज्वलन्तं सूर्यम् उपगच्छन्तौ आस्व।

२. आवृत्त्याकाशमार्गेण जवेन स्म गतौ भृशम्।
मध्यं प्राप्ते च सूर्ये तु जटायुरवसीदति।।

पदच्छेदः।

आवृत्त्याकाशमार्गेण - आवृत्त्य + आकाशमार्गेण।

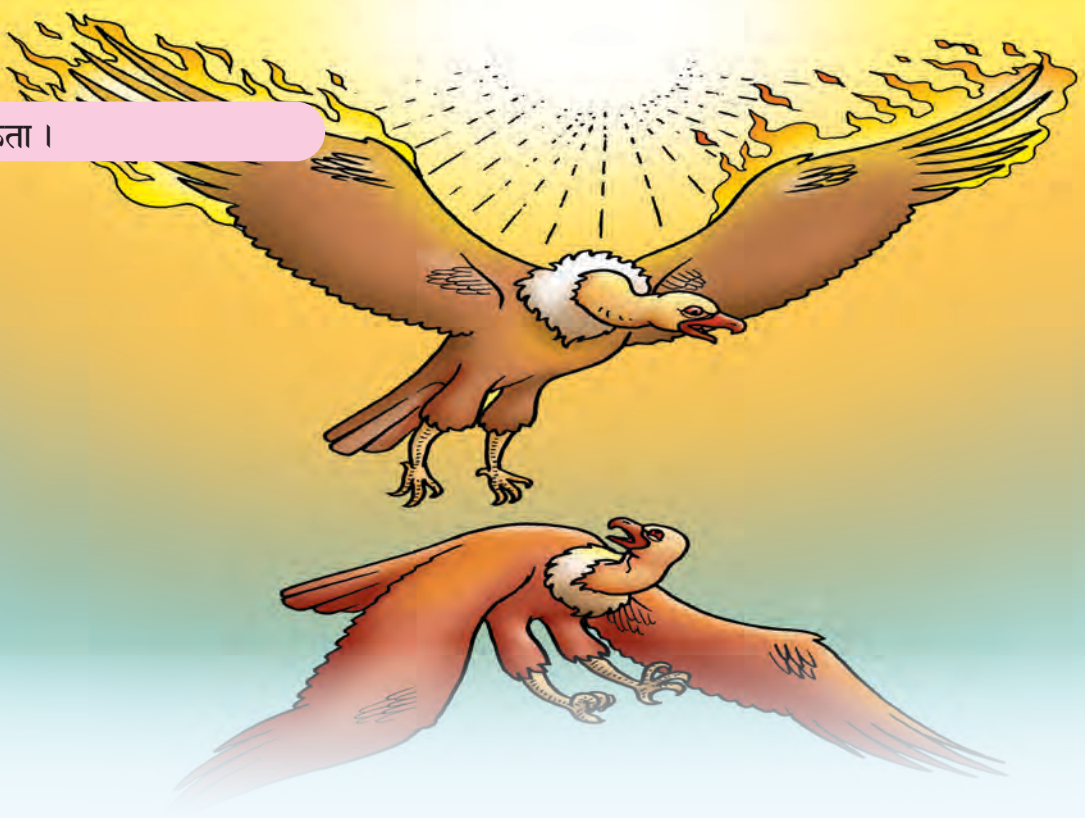
जटायुरवसीदति - जटायुः + अवसीदति।

अन्वयः	-	अर्थः
आकाशमार्गेण	-	गगनमार्गेण
आवृत्त्य	-	आवर्त्तनं कृत्वा
भृशम्	-	अत्यन्तम्
जवेन	-	वेगेन
गतौ	-	गतवन्तौ
सूर्ये	-	आदित्ये
मध्यं प्राप्ते	-	मध्यमागते
तु	-	तु
जटायुः	-	जटायुः (मम कनिष्ठः)
अवसीदति स्म	-	विषीदति स्म।

सारांशः आकाशमार्गेण आवर्तनपूर्वकम् आवाम् अत्यन्तं वेगेन गतवन्तौ। यदा सूर्यः मध्यं प्राप्तः (मध्याह्नो जातः) तदा जटायुः श्रान्तः भवति स्म।

सविशेषप्रयोगः- स्म इत्यव्ययस्य योगे लट् लकारस्य भूतकालार्थः।

३. तमहं भ्रातरं दृष्ट्वा सूर्यरश्मिभिरर्दितम्।
पक्षाभ्यां छादयामास स्नेहात्परमविह्वलम्।।

पदच्छेदः।

- तमहम् - तम् + अहम्।
सूर्यरश्मिभिरर्दितम् - सूर्यरश्मिभिः + अर्दितम्।

विग्रहः।

- परमविह्वलम् - परमं यथा स्यात् तथा विह्वलः, तम्।

अन्वयः

- सूर्यरश्मिभिः - सूर्यकिरणैः
अर्दितम् - पीडितम्
परमविह्वलम् - स्वाङ्गधारणे नितरामशक्यम्
भ्रातरम् - सोदरम्
दृष्ट्वा - वीक्ष्य
अहम् - अहं (सम्पातिः)

स्नेहात्	-	प्रेम्णा
पक्षाभ्याम्	-	स्वपत्राभ्याम्
तम्	-	जटायुषम्
छादयामास	-	छादनमकरवम्

सारांशः

सूर्यस्य निशितैः किरणैः पीडितं भयेन नितरां व्याकुलं तं सोदरं दृष्ट्वा अहं प्रेम्णा पक्षौ प्रसार्य आच्छादितवान्।

४. निर्दग्धपक्षः पतितो विन्ध्येऽहं वानरर्षभाः।
अहमस्मिन् वसन् भ्रातुः प्रवृत्तिं नोपलक्षये।

पदच्छेदः।

पतितो विन्ध्येऽहम्	-	पतितः+ विन्ध्ये + अहम् ।
अहमस्मिन्	-	अहम् + अस्मिन् ।
नोपलक्षये	-	न+ उपलक्षये ।

विग्रहः।

निर्दग्धपक्षः	-	निर्दग्धौ पक्षौ यस्य सः।
वानरर्षभाः	-	वानराः ऋषभाः इव।

अन्वयः

(हे)वानरर्षभाः	-	(भोः) वानरश्रेष्ठाः
निर्दग्धपक्षः	-	भस्मीकृतपक्षः(पुष्टपत्रः)
अहम्	-	अहम् (सम्पातिः)
विन्ध्ये	-	विन्ध्यपर्वते
पतितः	-	निपतितः
अस्मिन्	-	एतस्मिन्
वसन्	-	निवसन्, वासं कुर्वन्

अहम्	-	अहम्
भ्रातुः	-	सोदरस्य जटायुषः
प्रवृत्तिम्	-	वार्ताम्
न उपलक्ष्ये	-	न जानामि

सारांशः हे कविवीराः! भस्मीकृतपक्षः अहं विन्ध्ये पतितः। अस्मिन् विन्ध्यपर्वते वसन् अहं मम सोदरस्य जटायुषः कामपि वार्तां न जानामि।

पठनप्रवर्तनानि ।

सङ्घशः व्यक्तिशश्च काव्यांशं सतालमालपतु।

श्रद्धेयांशाः।

उचितः तालः।

अक्षरस्फुटता ।

आशयावबोधः।

प्रश्नावलीं परिशील्य अन्वयं लिखतु।

कदा पक्षिणौ आदित्यम् उपगतौ?

कस्य वधः संवृत्तः?

कीदृशौ पक्षिणौ?

पक्षिणौ कौ?

कीदृशं सूर्यम्?

पक्षिणौ किम् अकुरुताम्?

श्रद्धेयांशाः।

आशयावबोधः।

उचितभाषाप्रयोगः।

उचितान्वयक्रमः।

साहोदर्यम् अधिकृत्य चर्चा कृत्वा लघुटिप्पणीं लिखतु।

श्रद्धेयाः अंशाः।

भागभागित्वम्।

उचितभाषाप्रयोगः।

उचितवाक्यघटना।

अधो दत्तं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानामुत्तराणि लिखतु।

एकदा सम्पातेः जटायुषः च मध्ये काचित् स्पर्धा अजायत। कः अत्यन्तं वेगवान्? कः सूर्यस्य समीपं गन्तुं समर्थो भवतीति। कनिष्ठः जटायुः गर्वेण अकथयत् “यद्यपि भवान् बलवान् तथापि न वेगवान्। अतः अहमेव विजयी भविष्यामि”। तदा सम्पातिः हसन् “वत्स! आत्मप्रशंसया किं प्रयोजनम्? वेगपरीक्षया सामर्थ्यं ज्ञापयामि। अतः भवान् सूर्याभिमुखम् उड्डयताम्” इत्यवदत्। ततः परं तौ आकाशमार्गेण उड्डयितुम् आरब्धवन्तौ।

१. कयोर्मध्ये स्पर्धा अजायत?
२. ‘अहमेव विजयी भविष्यामि’- कस्य वचनमिदम्?
३. कया सामर्थ्यं ज्ञापयामि?
४. सूर्याभिमुखम् उड्डयताम् इति कः अवदत्?
५. कौ आकाशमार्गेण उड्डयितुम् आरब्धवन्तौ?

श्रद्धेयौ अंशौ।

आशयावबोधः।

उचितपदप्रयोगः।

अधो दत्तानि अव्ययपदानि उपयुज्य वाक्यानि रचयतु।

(च, पुरा)

यथा- दिलीपः रामायणं पठति। दिलीपः महाभारतं पठति।

दिलीपः रामायणं महाभारतं च पठति।

लता कथां लिखति। लता कवितां लिखति।

.....।

यथा- इदं फलं वृक्षे आसीत् । फलं कण्डोले अस्ति ।
पुरा इदं फलं वृक्षे आसीत् इदानीं कण्डोले अस्ति ।
अयं सिंहः वने आसीत् । सिंहः जन्तुशालायाम् अस्ति ।

श्रद्धेयौ अंशौ ।
प्रयोगचातुर्यम् ।
उचितं वाक्यम् ।

अनुबन्धः ।

नामपदानि ।

त्रिषु लिङ्गेषु समानः दकारान्तः 'अस्मद्' शब्दः ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र	अहम्	आवाम्	वयम्
द्वि	माम् / मा	आवाम् / नौ	अस्मान् / नः
तृ	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
च	मह्यम् / मे	आवाभ्याम् / नौ	अस्मभ्यम् / नः
प	मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
ष	मम / मे	आवयोः / नौ	अस्माकम् / नः
स	मयि	आवयोः	अस्मासु

ऋकारान्तः पुलिङ्गः 'भ्रातृ' शब्दः ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र	भ्राता	भ्रातरौ	भ्रातरः
सं.प्र	हे भ्रातः	हे भ्रातरौ	हे भ्रातरः
द्वि	भ्रातरम्	भ्रातरौ	भ्रातृन्
तृ	भ्रात्रा	भ्रातृभ्याम्	भ्रातृभिः
च	भ्रात्रे	भ्रातृभ्याम्	भ्रातृभ्यः
प	भ्रातुः	भ्रातृभ्याम्	भ्रातृभ्यः
ष	भ्रातुः	भ्रात्रोः	भ्रातृणाम्
स	भ्रातरि	भ्रात्रोः	भ्रातृषु

अमरकोशः ।

- आदित्यः - सूरसूर्यार्यमादित्यद्वादशात्मदिवाकराः ।
 पक्षः - गरुत्पक्षच्छदाः पत्रं पतत्रञ्च तनूरुहम् ।
 प्रवृत्तिः - वार्ता प्रवृत्तिर्वृत्तान्त उदन्तः स्यात् ।

शब्दकोशः ।

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अर्दितम्	पीडितम्	पीडितനെ	പിഢിതനನ್ನು	the persecuted
आदित्यः	सूर्यः	സൂര്യൻ	സൂര്യ	the sun
जयैषिणः	विजयकाङ्क्षिणः	വിജയം ആഗ്രഹിക്കുന്നവർ	വിജയവನ್ನು ಆഗ്രಹಿಸುವವರು	those who strive for success
जवेन	वेगेन	വേഗതയിൽ	ಬೇಗನೆ	speedily
पक्षः	पत्रः	ചിറക്	റೆಕ್ಕೆ	a wing
पुरा	पूर्वम्	പണ്ട്	ಹಿಂದೆ	in the past
भृशम्	अत्यधिकम्	വളരെയധികം	ತುಂಬಾ	many
वृत्ते	प्रवृत्ते	ഉണ്ടായപ്പോൾ	ಆಗ	as thus happened

अधिगताः अंशाः ।

काव्यांशं सतालम् आलपत् ।
 अन्वयम् अलिखत् ।
 प्रश्नानामुत्तराणि अलिखत् ।
 टिप्पणीम् अलिखत् ।
 अव्ययानि उपयुज्य वाक्यानि
 अलिखत् ।

द्वितीयम् एककम् ।

नैतिकता ।

आमुखम्

लोके सर्वे मानवाः सुखम् इच्छन्ति। सर्वे स्वसुखार्थं प्रयत्नं कुर्वन्ति। तेन कदाचित् अन्येषां हानिरपि सम्भवेत्। एवं यदा लोके अव्यवस्था तदा व्यवस्थायै कश्चन नियमः अपेक्षितः। भारतस्य राज्याङ्गम् (Constitution) सर्वेषां राष्ट्राणां राज्याङ्गानि अतिशेते। स्वातन्त्र्यं, धर्मेतरत्वं, समत्वं, बहुस्वरता, नीतिः इत्यादीनि मूल्यानि अस्माकं राज्याङ्गस्य माहात्म्यं वर्धयन्ति। एतानि कथं जीवने प्रयोक्तव्यानीति नीतिबोधो महत्तमः, सूक्तिरत्नानि, सः स्वप्नोऽपि पुष्पितः इति पाठत्रयेण बोधयति।

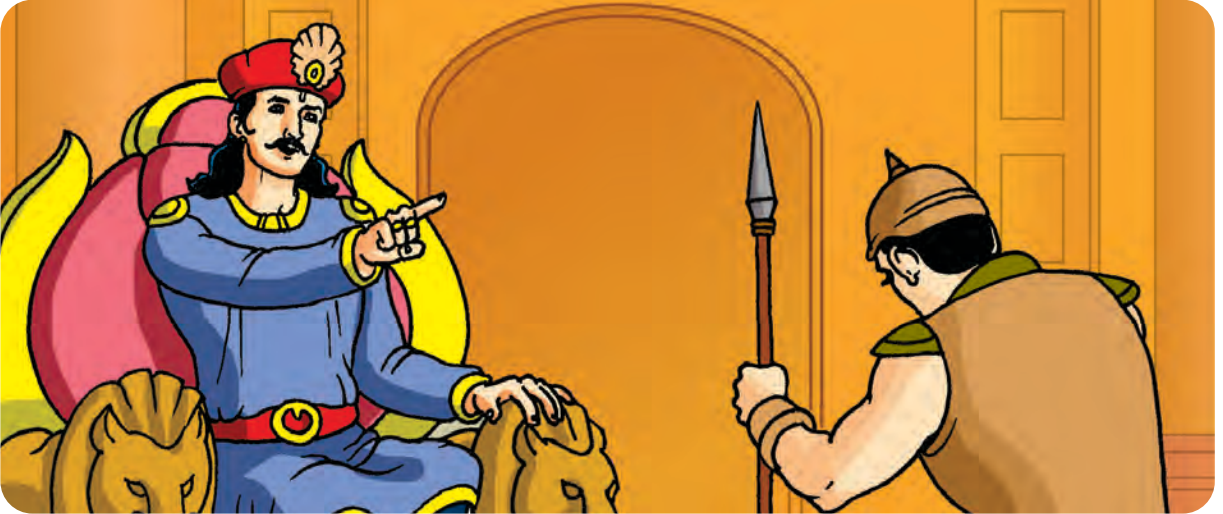
चतुर्थः पाठः।
नीतिबोधो महत्तमः।

एतत् चित्रं किं सूचयति?
एतत् युष्माभिः पूर्वं दृष्टं किम् ?

आमुखम्

कथाः न केवलं बालानाम् अपि तु सर्वेषामपि प्रियाः एव। सर्वासु अपि भाषासु कथाप्रपञ्चः अतिविस्तृतः। संस्कृतवाङ्मयं कथासाहित्येन सम्पुष्टं भवति। कथानां प्रयोजनेषु अन्यतमो भवति नीतिबोधः। तमधिकृत्य एकां चित्रकथां पठामः।

कोसलाधिपः क्षेमदर्शी स्वराज्यं पालयति।

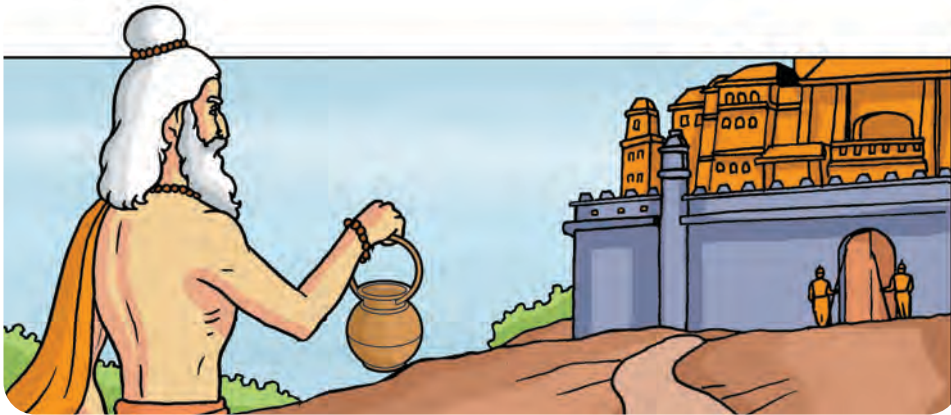
सः तस्य सचिवान् अत्यधिकं विश्वसिति।

किन्तु सचिवाः राज्यकोशात् धनमपहरन्ति।

राज्यस्य दुरवस्थां राज्ञे निवेदयितुम् आगतान् जनान् भटाः
सचिवाज्ञया निवारयन्ति। राजा कार्यमिदं न जानाति।

तदा कश्चन मुनिस्तत्र आगत्य रहसि राजानं कथयति।

भो: राजन्! सचिवाः
अस्माकं राज्यधनम् अपहरन्ति।

सचिवानां कापट्यं कथं
बहिरानयामि।

उपायमेकं वदामि। एकैकम्
अमात्यमाहूय अपरः अपराधी
इति वदतु। ते स्वयमेव अपराधिनं
सूचयिष्यन्ति।

राजा एकैकं सचिवमाहूय
इतरे अपराधिन इति वदति।

राज्ञः प्रीतिं सम्पादयितुं एकैकोऽपि सचिवः अपरेषां दोषान् सविस्तरं राज्ञे निवेदयति।

राजा सचिवान् दण्डयति।

मुनिः प्रच्छन्नवेषं परित्यज्य राजानं नमति। आश्चर्येण तदानीं राजा मुनिवेषधारी स्वस्य भट एव भवतीति ज्ञात्वा तस्य नीतिबोधं प्रशंसति।

विगणय्यात्मवृत्तिञ्च राष्ट्रक्षणकर्मसु।

व्यापृता मानवाः सर्वे नीतियुक्ता मनीषिणः।।

पदच्छेदः।

बहिरानयामि – बहिः + आनयामि ।

अस्तीति – अस्ति + इति ।

विग्रहः।

कापट्यम् - कपटस्य भावः।

एकैकम् - एकम् एकं प्रति।

सचिवाज्ञया- सचिवानाम् आज्ञया।

सविस्तरम् – विस्तरेण सह वर्तते इति।

पठनप्रवर्तनानि ।

पाठभागं कथापात्रानुसारं भावानुसारं च कक्ष्यायाम् अवतारयतु।

श्रद्धेयौ अंशौ ।

उचितभावः।

उचितभाषणरीतिः।

कोष्ठकात् उचितानि पदानि स्वीकृत्य मुनेः राज्ञश्च सम्भाषणं पूरयतु।
(नीतिबोधः, संरक्षणं, किमर्थं, धन्यवादाः, रक्षणार्थं)

भटः - वन्दनं महाराज !

राजा - वन्दनम्। हे भट..... मुनिवेषं धृतवान् ?

भटः - राज्यस्य..... धृतवानस्मि ।

राजा - उत्तमम्। भवतः ..... प्रशंसार्हः।

भटः - राज्यस्य ..... मम कर्तव्यं भवति।

राजा - प्रीतोऽस्मि।

भटः - .....

राजा - अस्तु।

 समानाशययुक्ताः कथाः सञ्चित्य कथासम्पुटमेकं रचयतु।

 सूचनानुसारं पदच्छेदं लिखतु।

यथा- मुनिस्तत्र	-	मुनिः	+	तत्र ।
ग्रामस्तत्र	-	.....	+	.....।
एकोऽपि	-	एकः	+	अपि ।
पुत्रोऽपि	-	.....	+	.....।

 पदानि संयोज्य सार्थकानि वाक्यानि रचयतु।

सः

सा

तत्

कृष्णः

धनं

अम्बा

पुष्पं

काकः

भटः

दिव्या

भवति

यथा- सः भटः भवति।

सा दिव्या भवति।

तत् धनं भवति।

 वाक्यानि परिशील्य त्वान्त-ल्यबन्त-तुमुन्नन्तानि अव्ययानि निर्दिष्टस्थाने लिखतु।

१. सत्यं वक्तुम् इच्छामि।
२. पुष्पं गृहीत्वा अगच्छत्।
३. धनम् अपहृत्य गच्छति।
४. वार्ता निवेदयितुम् आगच्छति।
५. वेषं परित्यज्य नमति।
६. भटः इति ज्ञात्वा प्रशंसति।

त्वान्तम् गृहीत्वा, ...

ल्यबन्तम् अपहृत्य, ...

तुमुन्नन्तम् वक्तुम्, ...

नामरूपाणि ।

अनुबन्धः ।

इकारान्तः पुंलिङ्गः ' मुनि ' शब्दः ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.	मुनिः	मुनी	मुनयः
सं.प्र	हे मुने	हे मुनी	हे मुनयः
द्वि.	मुनिम्	मुनी	मुनीन्
तृ	मुनिना	मुनिभ्याम्	मुनिभिः
च.	मुनये	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
प.	मुनेः	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
ष.	मुनेः	मुन्योः	मुनीनाम्
स.	मुनौ	मुन्योः	मुनिषु

धातुरूपाणि ।

सूच पैशुन्ये - परस्मैपदी - लृट् ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु	सूचयिष्यति	सूचयिष्यतः	सूचयिष्यन्ति
म.पु	सूचयिष्यसि	सूचयिष्यथः	सूचयिष्यथ
उ.पु	सूचयिष्यामि	सूचयिष्यावः	सूचयिष्यामः

अमरकोशः ।

- राजा - राजा राट् पार्थिव क्षमाभृन्नृपभूपमहीक्षितः ।
 सचिवः - मन्त्री धीसचिवोऽमात्योऽन्ये कर्मसचिवास्ततः ।

 ಶಬ್ದಕೋಶ:।

ಪದಮ್	ಸಂಸ್ಕೃತಮ್	ಕೈರಲಿ	ಕನ್ನಡಮ್	ಆಙ್ಗಲಮ್
ಅಧಿಪ:	ರಾಜಾ	ರಾಜಾವ್	ರಾಜನು	king
ಕಾಪಟ್ಯಮ್	ಪ್ರತಾರಣಾ	ವಣ್ಣುಗ	ವಂಚನೆ	cheating
ದण्डयति	ದಮಯತಿ	ಊಷ್ಣಿಕ್ಕುಣ್ಣು	ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ	punishes
ಪ್ರच्छन्नवेषम्	ಗುಪ್ತವೇಷಮ್	ವೇಷಮಾಢಣ್ಣ	ವೇಷಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು	the incognito
राजकोशात्	ವಿತ್ತಾಗಾರಾತ್	ಖಜನಾವಿಲಿಗಿಗ್	ಖಜಾನೆಯಿಂದ	from the treasury
व्यापृतः	ಮಗ್ನ:	ಮುಗ್ಧುಕ್ಕಿಯವಢ	ಮಗ್ನ	engrossed
सचिवः	ಮಂತ್ರಿ	ಮಂತ್ರಿ	ಮಂತ್ರಿ	minister
सविस्तरम्	ಸವಿಶದಮ್	ವಿಲಾಢಮಾಯಿ	ವಿಶದವಾಗಿ	elaborately

ಅಧಿಗತಾ: ಅಂಶಾ:।
 ಭಾವನಾನುಸಾರಂ ಕಥಾಮ್
 ಅಕಥಯತ್ ।
 ಸಮ್ಭಾಷಣಮ್ ಅಪೂರಯತ್ ।
 ಕಥಾಸಮ್ಪುಟಮ್ ಅಲಿಖತ್।
 ಅವ್ಯಯಪರಿಚಯಮ್
 ಅಲಭತ।

ವಸುಧೈವ ಕುಟುಂಬಕಮ್।

पञ्चमः पाठः।
सूक्तिरत्नानि।

कैरल्यां विद्यमानानि स्वातन्त्र्यमहत्वसूचकानि कानिचन पद्यानि श्रावयित्वा तदधिकृत्य प्रश्नान् पृच्छति।

एतादृशानि पद्यानि पूर्वं श्रुतानि किम् ?

एतेषु पद्येषु प्रतिपाद्यविषयः कः ?

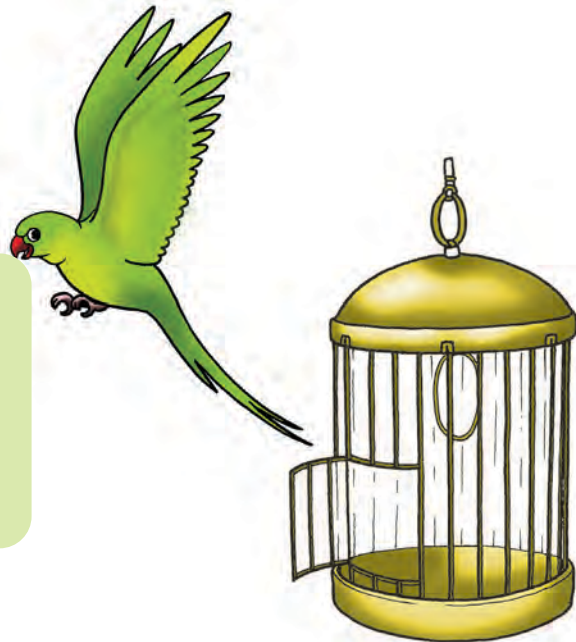
एतादृशानि अन्यानि पद्यानि जानन्ति किम् ?

 आमुखम्

सुष्ठु भाषितानि सुभाषितानि। तानि आकर्षकाणि चिन्तोद्दीपकानि च भवन्ति। संस्कृतभाषायाम् अमूल्यानि सुभाषितानि सन्ति। नैके पण्डिताः सुभाषितान्यधिकृत्य बहुधा परामृष्टवन्तः। तेषु प्रमुखः भवति रवीन्द्रनाथटागोर् महाशयः। तस्य मते सुभाषितानि विवेकगुलिकाः सन्ति। समाजस्य हिताय योग्यानि स्वातन्त्र्यादीनां पोषकरूपाणि कानिचन सुभाषितानि पठामः तानि स्वजीवने स्वांशीकुर्मश्च।

महाकविना कुमारनाशान्-
महोदयेन कैरल्यां रचितं
सुभाषितं संस्कृतभाषया
अनूद्यते।

१. स्वातन्त्र्यमेवाप्यमृतं
स्वातन्त्र्यं चैव जीवितम्।
पारतन्त्र्यं मानिनां तु
मरणाच्च भयानकम्।।

पदच्छेदः ।

एवाप्यमृतम्	-	एव + अपि + अमृतम् ।
चैव	-	च + एव ।
मरणाच्च	-	मरणात् + च ।

विग्रहः ।

स्वातन्त्र्यम्	-	स्वस्मिन् तन्नःस्वतन्नः, तस्य भावः स्वातन्त्र्यम् ।
मानिनाम्	-	प्रशस्तं मानम् अस्यास्तीति मानी, तेषाम् ।

अन्वयः

स्वातन्त्र्यम् एव अपि
अमृतम्
स्वातन्त्र्यम् एव
जीवितं च
मानिनां तु
पारतन्त्र्यं
मरणात् च
भयानकम्
भवति

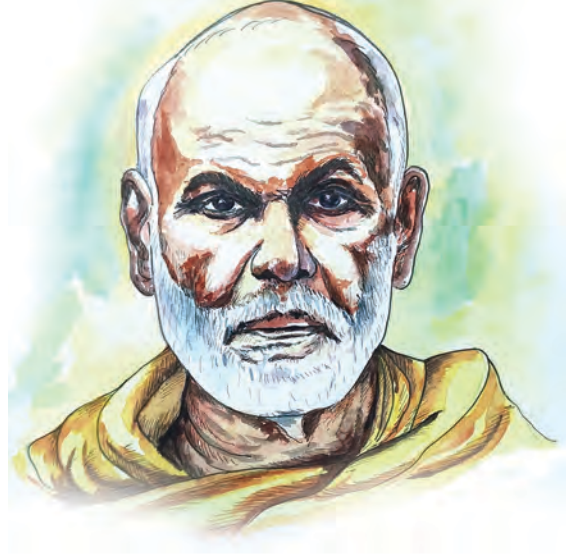
अर्थः

स्वतन्त्रता एव अपि
मृतिराहित्यं
स्वतन्त्रता एव
जीवनं च
अभिमानिनां तु
स्वतन्त्रतायाः अभावः
मृत्योरपि
भीतिजनकम्
अस्ति

सारांशः स्वातन्त्र्यमेव अमरत्वं भवति। स्वातन्त्र्यमेव जीवनं भवति।
पारतन्त्र्यं तु अभिमानिनां मृत्युमपेक्ष्य भयानकं भवति। स्वातन्त्र्यं विना
जीवनं मरणमेव इत्याशयः।

श्रीनारायणगुरुदेवेन अरुविप्पुरग्रामे शिवलिङ्गप्रतिष्ठावेलायां देवालयभित्तौ कैरल्यां लिखितं सुभाषितं संस्कृतभाषया अनूद्यते।

२ . जातिभेदं मतद्वेषं
विना यत्र जनाः समे।
सोदरत्वेन वर्तन्ते
मातृकास्थानमप्यदः।।

पदच्छेदः।

अप्यदः	अपि + अदः।
अन्वयः	अर्थः
यत्र	यस्मिन् स्थले
समे	सर्वे
जनाः	लोकाः
जातिभेदम्	विविधां जातिचिन्ताम्
मतद्वेषम् अपि विना	धर्मविद्वेषम् अपि विना
सोदरत्वेन	सहोदरभावेन
वर्तन्ते	भवन्ति
अदः	इदम्
मातृकास्थानम्	आदर्शस्थानम्
भवति	अस्ति

सारांशः यत्र सर्वे जनाः जातिचिन्तां धर्मविद्वेषं च विना वसन्ति,
सोऽयमाश्रमः मातृकास्थानं भवति।

सूक्तिमालायां लोकवशीकरणार्थं क्षमा-स्नेह- दयादीनां प्राधान्यं प्रदर्शयति।

३. क्षमया दयया प्रेम्णा
सूनृतेनार्जवेन च।
वशीकुर्याज्जगत्सर्वं
विनयेन च सेवया।।

पदच्छेदः।

सूनृतेनार्जवेन - सूनृतेन + आर्जवेन ।
वशीकुर्याज्जगत् - वशीकुर्यात् + जगत् ।

अन्वयः

क्षमया क्षमागुणेन
दयया कारुण्येन
प्रेम्णा स्नेहेन
सूनृतेन सत्यवचनेन
आर्जवेन च वात्सल्येन च
विनयेन विनीतभावेन
सेवया च सेवनप्रवृत्त्या च
सर्वं जगत् अखिलं लोकम्
वशीकुर्यात् स्वायत्तीकुर्यात्

अर्थः

सारांशः क्षमया, दयया, सत्यवचनेन, स्नेहेन, विनयेन, सेवनेन च सर्वं लोकं वशीकर्तुं शक्नुमः। लोकहितार्थं क्षमादयः गुणाः आचरणीयाः इति तात्पर्यम्।

विष्णुशर्मा पञ्चतन्त्रे आत्मनः अहितं कार्यं परेभ्यः न कर्तव्यमिति सूचयति।

४. श्रूयतां धर्मसर्वस्वं
श्रुत्वा चैव विचार्यताम्।
आत्मनः प्रतिकूलानि
परेषां न समाचरेत् ॥

पदच्छेदः।

चैव - च+ एव ।

अन्वयः

धर्मसर्वस्वम्
श्रूयताम्
श्रुत्वा एव च
विचार्यताम्
आत्मनः
प्रतिकूलानि
परेषाम्
न समाचरेत्

अर्थः

धर्माणां सारांशम्
आकर्ण्यताम्
आकर्ण्य एव च
चिन्त्यताम्
स्वस्य
विपरीतानि कार्याणि
अन्येषां कृते
न कुर्यात्

सारांशः आत्मनः अनिष्टं कार्यम् अन्येभ्यो न कुर्यात् इति धर्माणां
सारांशं श्रद्धया शृणु। श्रुत्वा सम्यक् अवगच्छतु।

पठनप्रवर्तनानि।

सुभाषितानि सङ्ग्रहः व्यक्तिशश्च सतालम् आलपतु।

श्रद्धेयांशाः।

उचिततालः।

अक्षरस्फुटता।

आशयावबोधः।

मातृकानुसारम् आप्तवाक्यानि ध्येयवाक्यानि च स्वीकृत्य स्फोरकपत्राणि निर्मातु।

आप्तवाक्यम् ।	ध्येयवाक्यम् ।
अहिंसा परमो धर्मः।	योगक्षेमं वहाम्यहम् ।
शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् ।	ज्ञानादेव तु कैवल्यम् ।
विद्याधनं सर्वधनात् प्रधानम् ।	अहर्निशं सेवामहे ।

मातृका

विद्याधनं सर्वधनात् प्रधानम् ।

कतिपयानि आप्तवाक्यानि ध्येयवाक्यानि च सङ्कणकयन्त्रे टङ्कणं करोतु ।

मानविकगुणप्रतिपादकानि सुभाषितानि सञ्चित्य सम्पुटमेकं निर्मातु।

चित्राणां साहाय्येन प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखतु।

१. बालकाः केन क्रीडन्ति ?
बालकाः कन्दुकेन क्रीडन्ति।

२. कर्षकः केन हलति ?

३. कया देवम् अलङ्करोति ?
मालया देवम् अलङ्करोति।

४. छात्राः कया लिखन्ति ?

५. रमेशः कया गच्छति ?

'विना' इति शब्दम् उपयुज्य सूचनानुसारं वाक्यानि रचयतु।

यथा- मीनः जलं विना न जीवति।

.....

.....

अनुबन्धः ।

नामरूपाणि ।

नकारान्तः पुलिङ्गः 'आत्मन्' शब्दः ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र	आत्मा	आत्मानौ	आत्मानः
सं प्र	हे आत्मन्	हे आत्मानौ	हे आत्मानः
द्वि	आत्मानम्	आत्मानौ	आत्मनः
तृ	आत्मना	आत्मभ्याम्	आत्मभिः
च	आत्मने	आत्मभ्याम्	आत्मभ्यः
प	आत्मनः	आत्मभ्याम्	आत्मभ्यः
ष	आत्मनः	आत्मनोः	आत्मनाम्
स	आत्मनि	आत्मनोः	आत्मसु

धातुरूपाणि ।

सम् + आङ् + चर् गतौ - परस्मैपदी - विधिलिङ्।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु.	समाचरेत्	समाचरेताम्	समाचरेयुः
म.पु.	समाचरेः	समाचरेतम्	समाचरेत
उ.पु.	समाचरेयम्	समाचरेव	समाचरेम

अमरकोशः ।

दया - कृपा दयानुकम्पा स्यादनुक्रोशोप्यथो हसः।

ശബ്ദകോശഃ ।

പദമ്	സംസ്കൃതമ്	കുറലീ	കന്നടമ്	ആഗ്ലമ്
മാനീനാമ്	അഭിമാനീനാമ്	അഭിമാനികൾക്കു്	ഹേമു്യാവരീഗു്	for the proud ones
അമൃതമ്	അമരതവമ്	മരണമില്ലായ്മ	മരണരഹിതതേ	immortality
ജഗത്	വിശ്വമ്	ലോകം	ലു്ലക	world
പ്രതികൂലമ്	അനനുകൂലമ്	പ്രതികൂലമായതു്	പ്രതികൂല	adverse
ഭയാനകമ്	ഭീതിജനകമ്	പേടിപ്പെടുത്തുനതു്	ഭയാനക	scary
മതദ്വേഷഃ	ധര്മവിദ്വേഷഃ	മതവിദ്വേഷം	അന്യ ധര്മമ് ദ്വേഷ	religious intolerance
സുനൃതമ്	സത്യമ്	സത്യം	സത്യം	truth

അധിഗതാഃ അംശാഃ ।

സുമാധിതാനി സസ്വരമ് അലപത് ।

സ്ഫുരകപത്രമ് അലിഖത് ।

സുമാധിതാനി സമചിനതു് ।

വിനാ ഇതി അവ്യയമ് അപയുജ്യ

വാക്യാനി അലിഖത് ।

ജ്ഞാനാത് നവ്യായതേ കര്മ് ।

षष्ठः पाठः।
सः स्वप्नोऽपि पुष्पितः।

नाटकमिति साहित्यरूपमधिकृत्य चर्चा कारयति। आस्वादकहृदयेषु आशयान् सरलरूपेण निवेशयितुं योग्यं कलारूपं भवति नाटकमिति उपसंहरति ।

 आमुखम्

केरलेषु बहवः समाजोद्धारकाः आसन्। तेषु श्रीनारायणगुरुदेवः, चट्टम्पिस्वामी, अय्या वैकुण्ठस्वामी, कुर्याक्कोस् एलियास् चावरा, मुहम्मद् अब्दुरह्मान् साहिब्, वक्कम् अब्दुल् खादर् मौलवी इत्यादयः प्रमुखाः भवन्ति। एतेषु अन्यतमम् अय्यङ्कालिम् अधिकृत्य विरचितं नाटकं भवति अयं पाठ्यांशः।

(नेपथ्ये)

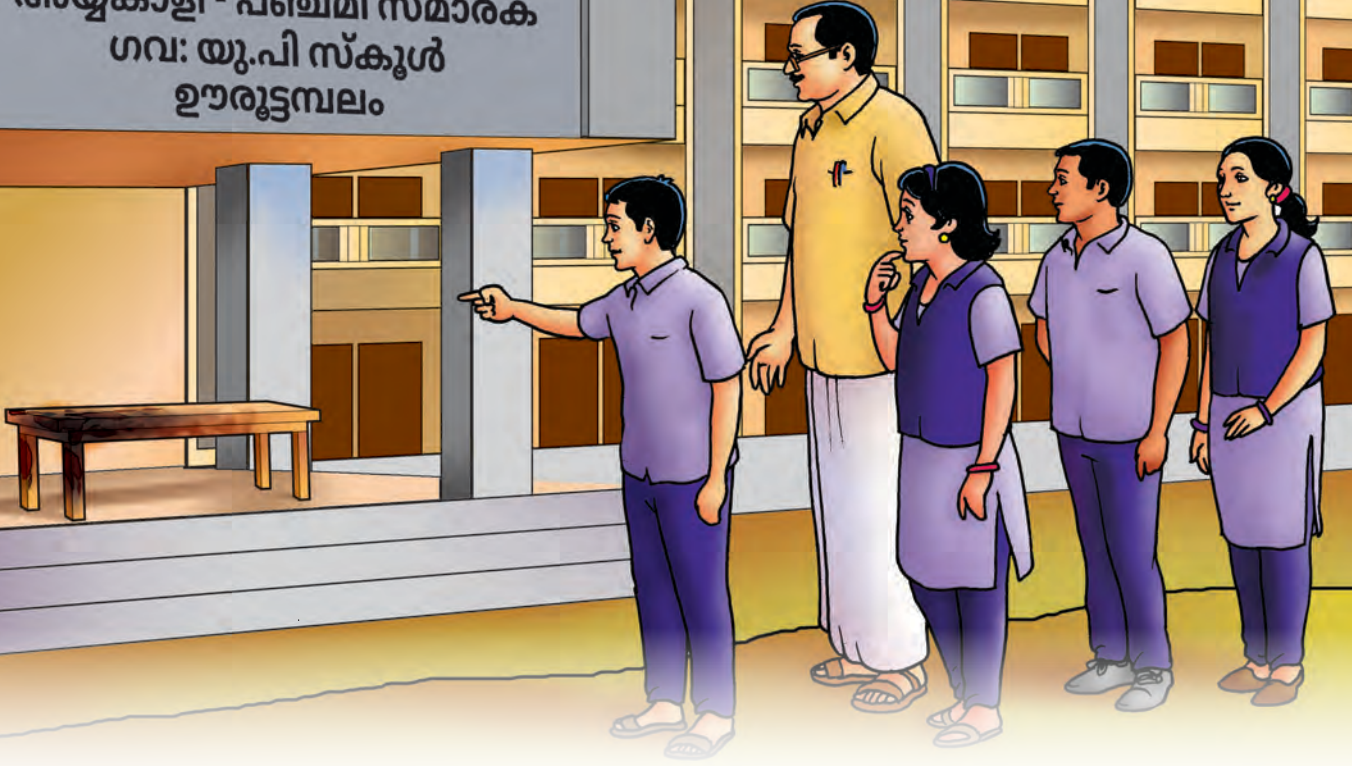
भूमिका -

अयि भोः कलास्वादनतत्पराः! ज्ञानसम्पादनाय सर्वेषाम् अधिकारः अस्त्येव। तथापि एकस्मिन् काले केरलेषु ज्ञानार्जनाय सर्वेषाम् अधिकारो नासीत् इत्येव सत्यम्। तादृशस्य सामाजिकस्थितिविशेषस्य निर्मूलनाय अय्यङ्कालिमहाशयेन कृतः प्रयत्नः एव अत्रत्यः प्रतिपाद्यविषयः।

वयमारभामहे नाटकमस्माकम्
॥सः स्वप्नोऽपि पुष्पितः॥

അയ്യങ്കാളി - പഞ്ചമി സ്മാരക
ഗവ: യു.പി സ്കൂൾ
ഊരുട്ടമ്പലം

രङ്ഗ: 1

(ऊरूडृम्पलं विद्यालयाङ्गणम्। पार्श्वे गच्छन्तः
अध्यापकः छात्राश्च। अर्धदग्धा दीर्घपीठिका ।)
(नेपथ्यगीतम्)

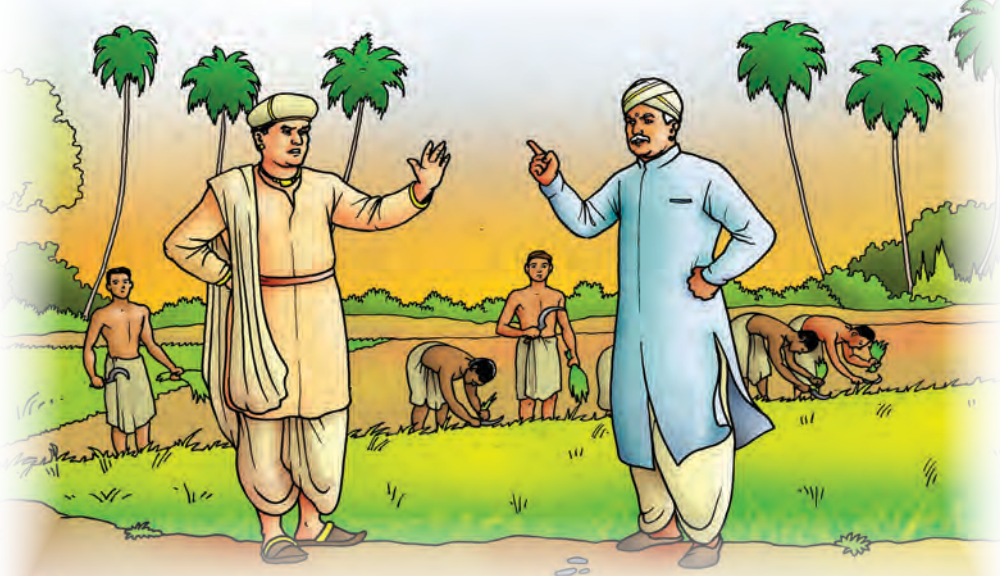
तेय्यातिनन्तिनन्तो
तिन्तिन्नो तेय्तारे।
तेय्यात्तिनिन्तिनन्तो
तिन्तिन्नो तेय्तारे।।

- विनु: - (सकौतुकम्) अहो, पश्य पश्य, अर्धदग्धां दीर्घपीठिकाम्।
नन्दा - (ससंशयम्) आम्, किं नु खल्विदम्?
अध्यापक: - (प्रेक्षकान् वीक्ष्य) उम्...., तत्तु किमिति बोधयामि।
पुरा.....।

(अध्यापकः छात्राश्च वेदिकायाः अन्तः प्रविशन्ति।)

रङ्गः २

(भूप्रभोः नेतृत्वे कृषिकर्मसु व्यापृताः कृषकाः। लवनगीतम्। ऋषभशकटध्वनिः।
ऋषभशकटात् अवतीर्य अय्यङ्कालिः क्षेत्रं प्रविशति।)

अय्यङ्कालिः - भोः सुहृदः! आयान्तु, सर्वे अक्षरमालां पठन्तु ।

भूप्रभुः - (साश्वर्यम्) किं मया श्रुतम्। तिरस्कृतानां जनानाम् अध्ययनमिति वा?

अय्यङ्कालिः - (सगौरवम्) प्रभो, कियद्कालतः वयमभ्यसितुम् इच्छामः, जानासि किम्?

भूप्रभुः - (सोपहासम्) युष्माकमिच्छा निष्फला एव।

अय्यङ्कालिः - (सप्रतिषेधम्) तर्हि वयं तत्प्राप्तिपर्यन्तं यतिष्यामहे। तावता कृषिकर्म न करिष्यामः।

कृषीवलः - (सगौरवं, भूप्रभुं प्रति) न केवलं भवादृशानाम्, अस्मदादीनां च अधिकारोऽस्ति अध्ययने।

भूप्रभुः - (सोपहासम्) असंभव्याः खलु इमे स्वप्नाः। ह... ह...ह...।

अय्यङ्कालिः - (सगौरवम्) प्रभो, अस्माकं पुत्राणाम् अध्ययनार्थं सर्वकाराणाम् आदेशः अस्ति।

भूप्रभुः - (सक्रोधम्) आदेशो वा? आनय, तव पुत्रान्। किं भविष्यतीति पश्यामस्तावत् ।

- (भूप्रभुः वेदिकायाः अन्तः प्रविशति ।)
अय्यङ्कालिः - (कृषीवलान् प्रति) भोः सुहृदः!, वयं सर्वे अध्ययनात् निरुद्धाः। इयं पञ्चमी, अस्याः अध्ययनाय अवसरः कल्पनीयः, अहमेनां नेष्यामि।
कृषीवलाः - (सोत्साहम्) क्व नेष्यति भवान्?
अय्यङ्कालिः - (समन्दहासम्) ऊरूदृम्पलं विद्यालयम्।
(निष्क्रान्ताः सर्वे।)

रङ्गः ३

(ऊरूदृम्पलं विद्यालयः। अय्यङ्कालिः, अनुचराः, पञ्चमी च विद्यालयं प्रविशन्ति।
नेपथ्यगीतम्)

अ आ इति यदि जानाति
ज्वलति सदा हृदि तस्यापि।
विज्ञानाग्निकणः सततं
स्वर्णमयूखसमानोऽपि ॥

(भूप्रभुः, तस्य अनुचराश्च सक्रोधमागच्छन्ति ।)

- भूप्रभुः - (सगौरवम्) नैतावता कोऽपि तिरस्कृतोऽत्र आगतः। एतैः साकं त्वमत्र?
अय्यङ्कालिः - प्रभो, सर्वकाराणाम् आज्ञा विद्यते।
भूप्रभुः - (सक्रोधम्) धिक्, तामाज्ञाम्।
(नेपथ्ये शब्दकोलाहलः।)

(भूप्रभोः अनुयायिनः अय्यङ्कालिम् अनुचरान् च बलेन निष्कासयन्ति।)

(नेपथ्यगीतम्)

रङ्गः ४
दिनानि बहूनि यान्ति सखे समस्तदुरितसमेतानि ।
अवसर एषः सर्वेषां विज्ञानाक्षरमधु पातुम् ।।

(अध्यापकः छात्राश्च प्रविशन्ति।)

- अध्यापकः - (सशोकं, छात्रान् प्रति) तान् हठात् बहिष्कृत्य...।
- विनुः - (सकुतूहलम्) किमभवत्?
- अध्यापकः - (सदुःखम्) अधिकारी रात्रौ विद्यालयं ज्वालयामास।
- रिया - (ससंशयम्) किमर्थं गुरो?
- अध्यापकः - (सगौरवम्) तिरस्कृतायाः पञ्चम्याः स्पर्शनेन विद्यालयः
अशुद्धः इति धिया।
- छात्राः - (मिलित्वा) हा हन्त.....।
- अध्यापकः - तत्स्मरणार्थमेव दीर्घपीठिका अत्र स्थापिता।
- विनुः - कालातीतो महानुभावः.....।
- अध्यापकः - (समन्दहासम्) निषिद्धावसराणां निरालम्बानां जनानां
मध्यात् विरुद्धधारिणामानयनमेव मे लक्ष्यमिति उद्धोषितवान्
महानुभावः।
- तन्मया - सः स्वप्नोऽपि पुष्पितः।
- छात्राः - (मिलित्वा) अनन्यदृश्याः समरपद्धतीः आविष्कृत्य

- पतितजनानां समुद्धारणं साधितवानयम्।
- विनुः - (ससन्देहम्) एतादृशाः बहवः धन्यात्मानः अपि आसन् किल?
 अध्यापकः - निश्चयेन। चट्टम्पिस्वामी, श्रीनारायणगुरुदेवः, अय्या
 वैकुण्ठस्वामी, चावरयच्चन, मुहम्मद् अब्दुरह्मान् साहिब,
 वक्त्रम् अब्दुल् खादर् मौलवी..... इत्येवमादयः।
- षाजिः - (ससन्तोषं, प्रेक्षकान् वीक्ष्य) अद्याध्ययने सर्वेषामधिकारः।
 रिया - (साभिमानम्) एतेषाम् आचार्याणां कठिनप्रयत्नेनैव अद्यतना
 कैरली सुघटिता.... सुशोभिता..... सुविकसिता.....।
- अध्यापकः - (प्रेक्षकान् वीक्ष्य) सर्वदा सर्वथा स्मराम तन्नाम- अय्यङ्कालिः।
 (नेपथ्ये)

अज्ञानान्धकारस्य विवेचनासमत्वयोः।

अस्पृश्यत्वादिसमस्यानां विरामोऽत्राभवत्तदा।।

पदच्छेदः।

- स्वप्नोऽपि - स्वप्नः + अपि।
 नैतावता - न + एतावता।
 पश्यामस्तावत् - पश्यामः + तावत्।
 तन्नाम - तत् + नाम।
 आदेशो वा - आदेशः + वा।

विग्रहः।

- सोपहासम् - उपहासेन सह वर्तते इति।
 ऋषभशकटध्वनिः - ऋषभशकटस्य ध्वनिः।
 असंभव्याः - न संभव्याः असंभव्याः।
 निषिद्धावसराणाम् - निषिद्धाः अवसराः येषां ते निषिद्धावसराः, तेषाम्।
 पतितजनानाम् - पतिताः च ते जनाः च पतितजनाः, तेषाम्।
 अर्धदग्धा - अर्धं दग्धा।

पठनप्रवर्तनानि।

पाठानुसारं विद्याभ्यासः अस्माकं परमाधिकारः इति विषये चर्चा कृत्वा टिप्पणिं लिखतु।

छात्रेषु कथापात्रनिर्णयं कृत्वा नाटकस्य रङ्गाविष्कारं करोतु।

सङ्घशः चर्चा कृत्वा इष्टकथापात्राणां वैशिष्ट्यं लिखतु।

सूचनानुसारम् अय्यङ्कालिमहाशयस्य जीवनचरितं रचयतु।

सूचना:

पिता	-	अय्यः।
माता	-	माला।
जन्मतिथिः	-	१८६३ आगस्त २८
जन्मस्थलम्	-	वेङ्कानूरु।
सोदराः	-	चात्तः, गोपालः, वेलायुधः, वेलुक्कुट्टी।
भगिन्यः	-	कण्णा, चिन्ना, कुञ्जी।
साधुजनपरिपालनसङ्घम्	-	१९०७
दिवङ्गतिः	-	१९४१ जून् १८

सूचनानुसारं संस्कृतकवीनां तेषां नाटकानां च नामानि रेखया योजयतु।

कालिदासः	उत्तररामचरितम्।
भवभूतिः	अभिज्ञानशाकुन्तलम्।
भासः	मृच्छकटिकम्।
शूद्रकः	आश्चर्यचूडामणिः।
शक्तिभद्रः	कर्णभारम्।

श्रद्धेयांशः ।
उचितं योजनम् ।

अनुबन्धः।

अमरकोशः- कर्षकः - क्षेत्राजीवः कर्षकश्च कृषिकश्च कृषीवलः ।

अन्धकारः - अन्धकारोऽस्त्रियां ध्वान्तं तमिश्रं तिमिरं तमः ।

ಶಬ್ದಕೋಶ: ।

ಪದಮ್	ಸಂಸ್ಕೃತಮ್	ಕೈರಲಿ	ಕನ್ನಡಮ್	ಆಙ್ಗಲಮ್
ಅವತೀರ್ಯ	ಅವರುಹ್ಯ	ಊರಣಿಯಿಕ್ತ	ಇಳಿದು	having descended
ಅನನ್ಯದೃಶ್ಯಾ:	ಅನ್ಯತ್ರ	ಮಠ್ಠೂರಿಸಿಡಣ್ಣುಂ	ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ	
	ಅದೃಶ್ಯಮಾನಾ:	ಕಾಣಪ್ಪೆಕಾಣ್ತಾ	ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದು	unique/exclusive
ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತ್ವಮ್	ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ	ಠಾತ್ತಾಕ್ಕುಡಾಯ್	ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ	untouchability
ಆರಭಾಮಹೇ	ಪ್ರಾರಭಾಮಹೇ	ಠಾಣಾಳು ಆರೂಂಟಿಕ್ಕಣ್ಣೆ	ನಾವು ಪ್ರಾರಂಭಿಸೋಣ	let's begin
ಅರ್ಧದಗ್ಧಾ	ಕೃತಾರ್ಧದಾಹ:	ಪಾತಿಕ್ಕಣ್ಣಿಕ್ಕಣ್ಣಿಣ್ಣಾ	ಅರೆಬೆಂದ	partially burnt
ಕ್ವ	ಕ್ವತ್ರ	ಏವಿಠೆ	ಎಲ್ಲಿ	where
ಜ್ವಾಲಯಾಮಾಸ	ದಾಹಯಾಮಾಸ	ಕಣ್ಣಿಚ್ಚು	ಉರಿಸಿದ	burned
ಧಿಯಾ	ಮತ್ಯಾ	ಫಿಣ್ಣಕ್ಕಾಣ್ಣೆ	ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ	cognitively
ನೆಪ್ಯತಿ	ಪ್ರಾಪಯಿಷ್ಯತಿ	ಠಯಿಕ್ಕಾಂ	ತಲುಪಿಸುತ್ತಾನೆ	can be led
ಬಹವ:	ಅನೇಕೇ	ಯಾರಾಚ್ಚಂ	ಅನೇಕ	plenty of
ವ್ಯಾಪೃತಾ:	ನಿಮಗ್ನಾ:	ಮುಳುಕಿಯವರಿ	ಮಗ್ನ	engaged
ಸಕ್ರೂಧಮ್	ಸರೂಷಮ್	ಠೂಷ್ಣಠೂತಾಕ್ಕುಕ್ಕುಡಿ	ಕೋಪದಿಂದ	ferociously/ aggressively
ಸರ್ವಥಾ	ಸರ್ವಪ್ರಕಾರೇಣ	ಏಣ್ಣುಂಪ್ರಕಾರಣ್ಣಿಣ್ಣುಂ	ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ	by all means

ಅಧಿಗತಾ: ಅಂಶಾ: ।

ಟಿಪ್ಪಣಿಮ್ ಅಲಿಖತ್ ।

ರಙ್ಗಾವಿಷ್ಕಾರಮ್ ಅಕರೂತ್ ।

ಕಥಾಪಾತ್ರವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಮ್ ಅಲಿಖತ್ ।

ಜೀವನಚರಿತಮ್ ಅಲಿಖತ್ ।

ಚಿತ್ರಂ ನಿರೀಕ್ಷತು ।

ಸಙ್ಘೇ ಚರ್ಚಾ ಕರೂತು ।

ಆಶಯಂ ಕಕ್ಷಯಾಯಾಮ್

ಅವತಾರಯತು ।

तृतीयम् एककम् ।

शास्त्रीयता ।

आमुखम्

राष्ट्रे वर्तमानानां समस्यानां परिहाराय विज्ञानस्य भूमिका महती अस्ति। स्वातन्त्र्यानन्तरं भारतस्य बहिराकाशक्षेत्रे अनेकानि गवेषणानि सञ्जातानि। छात्रेषु युक्तिचिन्तनं, शास्त्राभिमुख्यम्, अन्वेषणोत्सुकतां, आत्मविश्वासञ्च वर्धयितुं कथाः, लेखनानि, यात्राविवरणानि इत्यादीनि साहित्यरूपाण्यपि आवश्यकानि। एककेऽस्मिन् तादृशमेकं यात्राविवरणं, कथा चान्तर्भवति।

सप्तमः पाठः ।

अनन्तं विश्वमज्ञातम् ।

छात्रान् द्विधा विभज्य क्षेपण्याः चित्रं खण्डीकृत्य ददाति। सङ्घद्वयाय भित्तिपत्रं दत्त्वा क्षेपण्याकारेण सज्जीकर्तुं निर्दिशति। यः सङ्घः प्रथमं संयोजयति सः सङ्घः विजयी भवति।

पूर्णशुभ्रवर्णक्षेपण्यां भारतम्.....

त्रिवर्णध्वजः, गणना- त्रीणि, द्वे, एकं, शून्यं....
यदा उक्तं तदा मातुराह्वानं श्रुत्वा झटिति स्वापात्
उत्थिता आर्या। सा अद्य तुम्पा विक्रं साराभायी
विक्षेपणकेन्द्रं प्रति अध्ययनयात्रायै सोत्साहं
सजा अभवत्। प्रभाते षड्वादने एव तुम्पां प्राप।

आरबसमुद्रतटे वृक्षैः आवृतम्, ऊर्ध्वं विराजमानं तुम्पा विक्रं साराभायी विक्षेपणकेन्द्रम्। अत्युन्नतैः तरङ्गैः शोभायमानः समुद्रः। प्रवेशनकवाटे वर्तमाना क्षेपण्याः प्रतिकृतिः। पार्श्वे रेल्मार्गः। तत्रैव क्रैस्तवदेवालये स्थितः सङ्घहालयः। बहिराकाशशास्त्ररङ्गे अस्माभिः इतःपर्यन्तम् आर्जितायाः प्रोन्नतेः स्मारकाणि चित्राणि, क्षेपणीनामादर्शानि च तत्र प्रदर्शितानि। चान्द्रयान, गगनयान, मङ्गलयान, आदित्या, पृथ्वी, अग्नि, ब्रह्मोस् इत्यादीनि संस्कृतनामानि तत्र तत्र दृष्ट्वा अभिमानेन विस्मिता जाता।

१९६३ तमे वर्षे तुम्पेति तीरदेशग्रामे भारतस्य

प्रथमं विक्षेपणकेन्द्रं प्रारभत। ऐ.एस्. आर्.ओ.संस्थायाः
प्रथमाध्यक्षस्य विक्रं साराभायी महोदयस्य, भारतस्य
पूर्वराष्ट्रपतेः ए.पि.जे अब्दुल् कलामा महाभागस्य, इतरेषां
शास्त्रज्ञानां च योगदानमधिकृत्य मार्गदर्शकः विवृणोति।
विविधैः विक्षेपणैः कृषि- परिस्थिति-अन्तर्जालेत्यादिषु
जाता प्रगतिः अद्भुतावहा एव।

ततः प्रतिमासं तृतीये बुधवासरे विक्षिप्यमाणां ध्वनिक्षेपणीं द्रष्टुं वयं गताः। तत्र क्षेपणं द्रष्टुं पूर्वमेव बहवो जनाः उपस्थिताः आसन्। यदा ध्वनिक्षेपणी विहायसम् उन्नीता तदा मे मनोऽपि तेन उड्डीनम्।

पदच्छेदः।

तत्रैव	-	तत्र+ एव।
क्षेपणीनामादर्शानि	-	क्षेपणीनाम् +आदर्शानि।
तुम्पेति	-	तुम्पा+ इति ।
योगदानमधिकृत्य	-	योगदानम्+ अधिकृत्य ।
पूर्वमेव	-	पूर्वम् +एव ।
मनोऽपि	-	मनः+ अपि ।

पठनप्रवर्तनानि।

सूचनानुसारं चर्चा कृत्वा यात्राविवरणं लिखतु।

सूचना: कियद्दिनात्मिका यात्रा ,स्थलानि, तिथिः, समयः, दृष्टानि कार्याणि, भक्षणम्, यात्रायाः प्रयोजनानि ।

चित्रं दृष्ट्वा सूचनानुसारं वाक्यानि लिखतु।

यथा - एकां क्षेपणीम् आकाशे पश्यामि।

.....
 .....
 .....
 .....

श्रद्धेयौ अंशौ ।
 आशयावबोधः ।
 उचितभाषाप्रयोगः ।

सूचनानुसारं कोष्ठकात् उचितं प्रश्नवाचकशब्दं चित्वा प्रश्नान् निर्मातु।

(कः, कस्याः, किम्, कुत्र, कस्य, केन)

उत्तराणि	प्रश्नाः
यथा- भारतीयबहिराकाशपद्धतेः पिता भवति <u>डा.विक्रं साराभायी</u> ।	भारतीयबहिराकाशपद्धतेः पिता कः?
विक्रं साराभायी महाशयस्य जननम् <u>अहम्मदाबाद् नगरे</u> अभवत्।	
विक्रं साराभायी <u>तुम्पा बहिराकाशसंस्थायाः</u> शिल्पी भवति।	
विक्रं साराभायी महोदयस्य पत्नी <u>मृणालिनी</u> साराभायी भवति।	
तस्य पुत्र्याः नाम <u>मल्लिका साराभायी</u> अस्ति।	
सः <u>पद्मभूषण्</u> पुरस्कारेण समाहृतः।	

श्रद्धेयौ अंशौ ।
 उचिता प्रश्नावली।
 आशयावगमनम्।

अनुबन्धः।

नामरूपाणि ।

ईकारान्तः स्त्रीलिङ्गः क्षेपणीशब्दः।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र	क्षेपणी	क्षेपण्यौ	क्षेपण्यः
सं.प्र	हे क्षेपणि	हे क्षेपण्यौ	हे क्षेपण्यः
द्वि	क्षेपणीम्	क्षेपण्यौ	क्षेपणीः
तृ	क्षेपण्या	क्षेपणीभ्याम्	क्षेपणीभिः
च	क्षेपण्यै	क्षेपणीभ्याम्	क्षेपणीभ्यः
प	क्षेपण्याः	क्षेपणीभ्याम्	क्षेपणीभ्यः
ष	क्षेपण्याः	क्षेपण्योः	क्षेपणीनाम्
स	क्षेपण्याम्	क्षेपण्योः	क्षेपणीषु

धातुरूपाणि

दृशिर् प्रेक्षणे - परस्मैपदी- लङ् ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु	अपश्यत्	अपश्यताम्	अपश्यन्
म.पु	अपश्यः	अपश्यतम्	अपश्यत
उ.पु	अपश्यम्	अपश्याव	अपश्याम

अमरकोशः।

- वृक्षः - वृक्षो महीरुहः शाखी विटपी पादपस्तरुः।
 तरङ्गः - भङ्गस्तरङ्ग ऊर्मिर्वा स्त्रियां वीचिरथोर्मिषु।
 तटः - कूलं रोधश्च तीरं च प्रतीरं च तटं त्रिषु।

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
आवृतम्	वलयितम्	ചുറ്റപ്പെട്ട	ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ	surrounded by
उड्डीनम्	उड्डीयितम्	ഉയർന്നു പറന്ന	ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಾರಿತು	flown high
ऊर्ध्वम्	उपरि	മുകളിൽ	ಮೇಲೆ	above
गगनम्	आकाशम्	ആകാശം	ಆಗಸ	sky
तटः	तीरः	തീരം	ತೀರ	shore
तरङ्गः	वीचिः	തീരമാല	ಅಲೆ	wave
ध्वजः	पताका	പതാക	ಧ್ವಜ	flag
प्रगतिः	पुरोगतिः	പുരോഗതി	ಪ್ರಗತಿ	progress
प्रतिकृतिः	आदर्शः	മാതൃക	ಪ್ರತಿಕೃತಿ	model
प्रारभत	प्रारम्भम् अकरोत्	ആരംഭിച്ചു	ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು	started
विवृणोति	विशदयति	വിവരിക്കുന്നു	ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ	describes
सङ्ग्रहालयः	संरक्षणभवनम्	മ്യൂസിയം	ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ	museum
स्वापः	निद्रा	ഉറക്കം	ನಿದ್ರೆ	sleep
क्षेपणी	विक्षेपणी	റോക്കറ്റ്	ಕ್ಷಿಪಣಿ	rocket

अधिगताः अंशाः।

यात्राविवरणम् अलिखत् ।

चित्रानुसारं वाक्यानि अलिखत् ।

प्रश्नवाचकशब्दैः वाक्यानि

अलिखत्।

उद्यमेन हि सिद्ध्यन्ति
कार्याणि न मनोरथैः ।

अष्टमः पाठः।
परीक्षणानां सम्राट् ।

छात्राः, पुष्पदलेषु इतरेषां शास्त्रकाराणां नामानि लिखन्तु । तेषु कस्यचिदेकस्य शास्त्रकारस्य योगदानमधिकृत्य चर्चा कुर्वन्तु ।

 आमुखम्

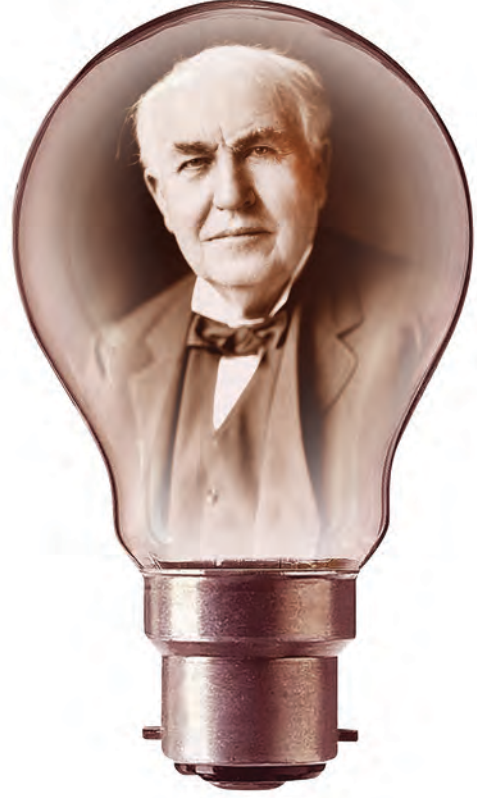
विश्वस्य प्रगतेः आधारं भवति शास्त्रम् । शास्त्रमिदं लोके विद्यमानानां सर्वेषां परिणामानां निदानं भवति। शास्त्राभिरुचिः इतोऽपि वर्धनीया एव। मानवानां प्रगत्यर्थं कृतप्रयत्नाः भवन्ति शास्त्रमण्डलेऽस्मिन् प्रशोभिताः शास्त्रकाराः।

एकदा अमेरिकादेशस्य मिलन्-नगरे जिज्ञासुः कश्चन बालकः आसीत्। अध्ययने असमर्थोऽयं बालः मातुः प्रचोदनेन सोत्साहं दिनानि यापयति स्म। बाल्यादेव सः प्रकृतिं कौतुकेन पश्यन् आसीत्। सदा भूमिं प्रकाशयन् सूर्यः तस्य विस्मयहेतुः अभवत्। वर्धमानः सन् सः प्रकाशं वीक्षते स्म। रात्रौ सूर्यः प्रकाशं न ददाति इत्यनेन सः अतीव दुःखितः अभवत्। खिन्नमानसः सः तामवस्थां परिहर्तुं निश्चितवान्। तदर्थं प्रयत्नशीलः स्थिरोत्साही च अयं बहूनि शास्त्रीयाणि परीक्षणानि अकरोत्। तथापि एकमपि परीक्षणं लक्ष्यप्रदायकं नाभवत्।

किन्तु सः आत्मविश्वासेन स्वस्य परिश्रमे
नितरां व्यापृतोऽभवत्। एकैकोऽपि पराजयः
नवीनज्ञानसोपानम् इति सः अगणयत्।
अन्ते विजयामृतं सम्प्राप्तोऽयं गोलदीपमेकम्
आविष्कृतवान्। अनेन अतीव सन्तुष्टः सः
कार्यमिदं लोकान् ज्ञापयितुं अचिन्तयत्।
तदर्थं वार्तापत्रसम्मेलनम् आह्वयत्।
नितान्तपरिश्रमेण प्राप्तं तं गोलदीपं स्वस्य
अनुचरस्य हस्ते दत्त्वा यदा सः कार्यरतः
तदा अविचारेण अनुचरस्य हस्तात् गलितो
गोलदीपो भग्नः।

तदा सानुचरः सः प्रशान्तचित्तः
सम्मेलनं परश्वः भविष्यति इत्युक्त्वा गृहं
गतवान्। प्रतिभाधनः सः दिनान्तरे अन्यमेकं
गोलदीपं सज्जीकृत्य सम्मेलने लोकाय
तामाविष्कृतिं प्रादर्शयत्। तदानीमपि

तस्यानुचरस्य आत्मविश्वाससंवर्धनाय तस्यैव करे दीपं प्रादात्। अयमेव मनीषी भवति
पश्चात् 'परीक्षणानां सम्राट्' इति विश्वविख्यातः तोमस् आल्वा एडिसण्।

पदच्छेदः।

नाभवत्	-	न + अभवत्।
एकैकोऽपि	-	एकैकः + अपि।
इत्युक्त्वा	-	इति + उक्त्वा।
तामाविष्कृतिम्	-	ताम् + आविष्कृतिम्।
तस्यैव	-	तस्य + एव।

विग्रहः।

विस्मयहेतुः	-	विस्मयस्य हेतुः।
खिन्नमानसः	-	खिन्नं मानसं यस्य सः।
प्रशान्तचित्तः	-	प्रशान्तं चित्तं यस्य सः।
विश्वविख्यातः	-	विश्वे विख्यातः।

पठनप्रवर्तनानि।

पाठभागं सस्वरं वाचयतु।

मातृकानुसारम् आत्ममित्राय लेखं लिखतु।

मातृका

चेन्नै

२३-०३-२०२४

प्रियतात !

सुखिनः खलु ? अत्राहं ससुखं वसामि। तथापि मम मनः युष्माभिः साकमेव। कलालये विद्यमानाः सर्वे सौहृदेन वर्तन्ते। अत्र वाचनाय विस्तृता ग्रन्थशाला, तथा क्रीडार्थम् अङ्गणं च वर्तते। उद्याने डयमानाः चित्रपतङ्गाः कियन्मनोहराः? कलालये शास्त्रपरीक्षणाय बृहती परीक्षणशाला अस्ति इत्येतद् मे सन्तोषहेतुर्भवति। मातुः जन्मदिने अहं निश्चयेन तत्र आगमिष्यामि इति मन्ये ।।

सर्वेषां मम स्नेहान्वेषणानि।

सस्नेहम्

शारिका

भारतीयशास्त्रकारान् तेषां ग्रन्थतल्लजान् च यथोचितं योजयतु।

पतञ्जलिः	-	लीलावती ।
आर्यभटः	-	वेण्वारोहम् ।
वाग्भटः	-	योगशास्त्रम् ।
भास्कराचार्यः	-	अष्टाङ्गहृदयम् ।
सङ्गमग्राममाधवः	-	आर्यभटीयम् ।

ह्यः, अद्य, श्वः इत्यादीनि अव्ययान्युपयुज्य सूचनानुसारं वाक्यानि रचयतु।

यथा- ह्यः विद्यालयम् अगच्छत्। अद्य विद्यालयं गच्छति। श्वः विद्यालयं गमिष्यति।

१. .... संस्कृतं पठति। ..... पठिष्यति।
२. .... शाकान्नम् .....। ..... खादिष्यति।
३. ....कन्दुकम् .....। ..... क्रीडिष्यति।

सूचनानुसारं शास्त्रकाराणां चित्राण्युपयुज्य सम्पुटं निर्मातु।

नाम	-	सि.वि.रामन् ।
पुरस्कारः	-	नोबेल, भारतरत्नम् ।
योगदानम्	-	रामन् प्रभावः ।

अनुबन्धः ।

नामरूपाणि ।

मकारान्तः पुंलिङ्गः ' इदम् ' शब्दः।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र	अयम्	इमौ	इमे
द्वि.	इमम् / एनम्	इमौ / एनौ	इमान् / एनान्
तृ.	अनेन / एनेन	आभ्याम्	एभिः
च.	अस्मै	आभ्याम्	एभ्यः
प.	अस्मात्	आभ्याम्	एभ्यः
ष	अस्य	अनयोः / एनयोः	एषाम्
स.	अस्मिन्	अनयोः / एनयोः	एषु

(सर्वनामशब्दानां सम्बोधनप्रथमा न विद्यते ।)

🔍 ശബ്ദകോശ: |

പദം	സംസ്കൃതം	കേരളീ	കന്നടം	ആംഗലം
ആവിഷ്കൃതി:	ആവിഷ്കാര:	നീർമ്മാണം	ഔവിഷ്കൂര	construction
കാര്യരത:	കാര്യമഗ്ന:	കാര്യത്തിൽ മുഴുകിയവൻ	കായ്ഫ്‌ദല്ലി മുഗ്നനാവ	engaged in
ഖിന്ന:	ദു:ഖിത:	ദു:ഖിതൻ	ദു:ഖിത	one who is sad
ഗലിത:	പതിത:	വീണത്	ബിട്ട	fallen
നീതാന്തം	നീരന്തരം	നീരന്തരം	നീരന്തര	constantly
ഭൂമി:	പൃഥിവീ	ഭൂമി	ഭൂമി	earth
മനീഷി	ബുദ്ധിമാൻ	ബുദ്ധിമാൻ	ബുദ്ധിമാൻ	one who is wise
വിസ്മയഹേതു:	അദ്ഭുതഹേതു:	വിസ്മയകാരണം	വിസ്മയകാരക	wonderful

അധിഗതാ: അംശാ: |

സസ്വരം അപഠത് |

ലേഖനം അലിഖത് |

അചിതാനു അശയാനു അയോജയത് |

അവ്യയാനി അപയുജ്യ വാക്യാനി

അലിഖത് |

സംസ്കൃതം അലിഖത് |

ഡോ.സി.വി.രമൻ

എ.ആർ.രാജരാജവർമ്മ

चतुर्थम् एककम् ।

सहृदयता।

साहित्यं भाषां परिपोषयति । लौकिक-
वैदिकवाङ्मयात्मकं संस्कृतसाहित्यम्
इतरसाहित्यापेक्षया प्रमुखं भवति ।
पौराणिकाः आधुनिकाः च पण्डिताः
साहित्यस्यास्य प्रचारकाः भवन्ति।
एककेऽस्मिन् पूर्वोक्तेषु पण्डितेषु
अन्यतमस्य जीवनचरितमधिकृत्य एकः
पाठः, चम्पूकाव्यमधिकृत्य कश्चन पाठः
च वर्तते।

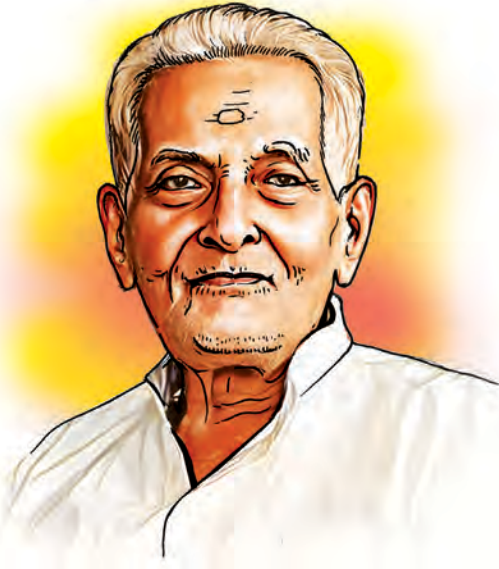
नवमः पाठः। वाक्यकोविदः।

मेल्युत्तूर नारायणभट्टपादः, पुन्नश्शोरि नीलकण्ठशर्मा, चट्टम्पिस्वामी, श्रीनारायणगुरुदेवः, कुमारनाशान् , पि. सि. देवस्या, फा. जोण् कुन्नप्पल्लि, ऐ.सि.चाक्को इत्यादीनां संस्कृतपण्डितानां चित्राणि प्रदर्श्य संस्कृतसाहित्ये तेषां योगदानमधिकृत्य चर्चयति।

आमुखम्

भारतदेशः अनेकेषां मनीषिणां जन्मदेशो भवति। ते अस्माकं कलां संस्कृतिं च देशविदेशेषु प्रचारितवन्तः। अस्मादेव कारणात् पाश्चात्याः जिज्ञासया अस्मान् सम्पश्यन्ति। अतो 'भारतस्य प्रतिष्ठे द्वे संस्कृतं संस्कृतिस्तथा' इति वचनं प्रसिद्धं भवति। स्वजीवने विविधान् क्लेशान् अनुभूयापि बहवो महात्मानः विजयसोपानानि आरूढाः। ते एव आदर्शपुरुषाः चिरस्मरणीयाश्च। तेषां जीवनमस्माकं प्रचोदकमपि भवति।

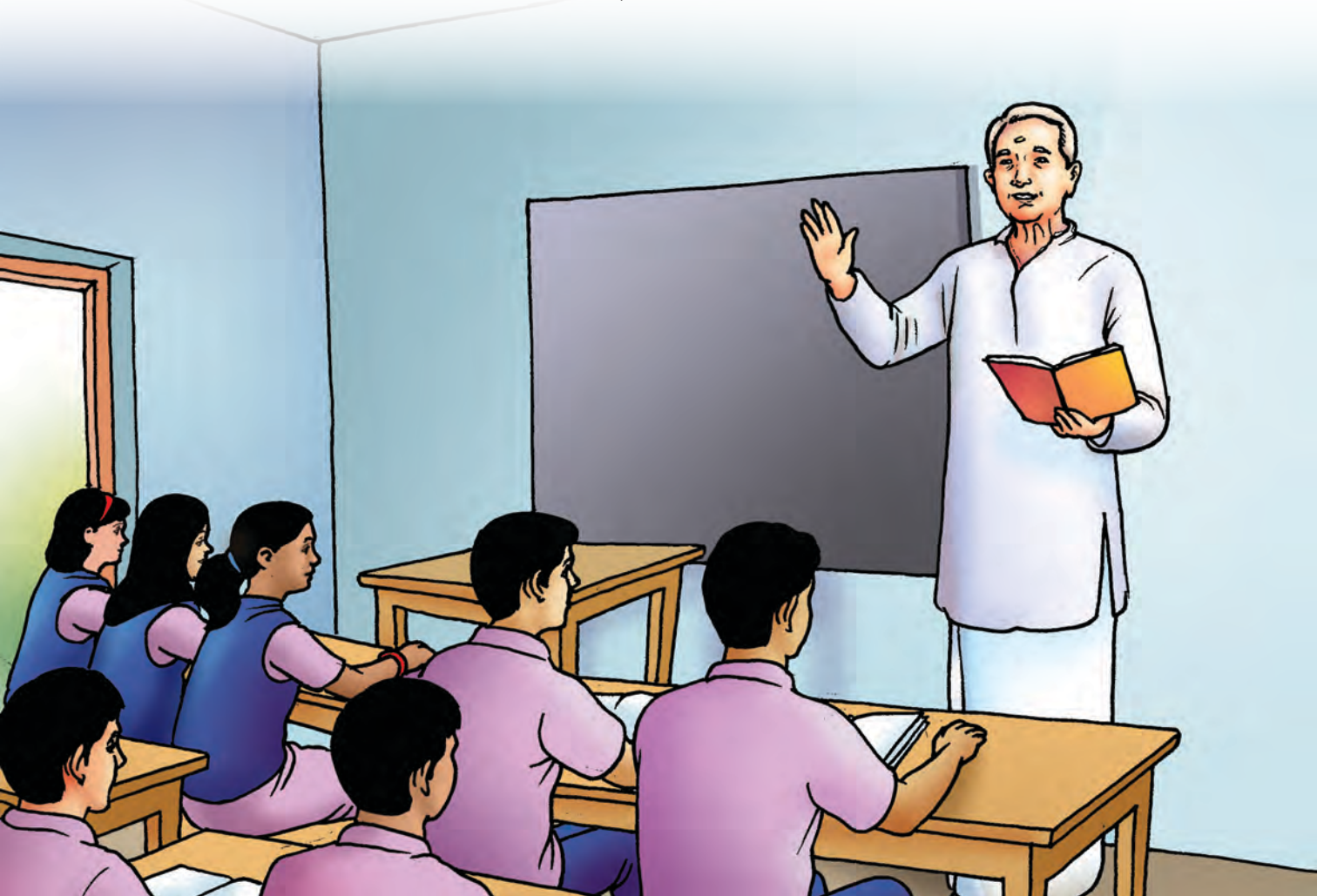

सानुजः कश्चन बालः श्रीकण्ठेश्वरक्षेत्राद् पित्रा आनीयमानं मन्दिरान्नं प्रतीक्ष्य तिष्ठति। जीवने बहून् क्लेशाननुभूय सः संस्कृतभाषामधीते। कालान्तरे संस्कृतभाषायाः विविधानि सोपानानि आरूढ्य महोन्नतं राष्ट्रपतिपुरस्कारं प्राप्नोति। शिष्यप्रशिष्यपरम्परया आकेरलं संस्कृतभाषां प्रचारयति।

आर् वासुदेवन् पोट्टिमहोदयः संस्कृतपण्डितेषु अग्रगण्य आसीत्। अयं महात्मा १९२९ तमे वर्षे जनवरिमासस्य अष्टाविंशतितमे दिनाङ्के कर्णाटकराज्यस्य मङ्गलापुरसमीपस्थे कोक्कटग्रामे जन्म प्राप्तवान्। अस्य माता कावेरि अम्माल्, पिता वि.रामन् पोट्टिमहाशयश्च आसीत्। जन्मनायं कर्णाटकीयश्चेदपि अस्य प्रवृत्तिमण्डलं केरलराज्यमासीत्।

अयं १९४२ तमे वर्षे तिरुवनन्तपुरनगरे वर्तमानायाः संस्कृतपाठशालायाः शास्त्रिपरीक्षामुत्तीर्णवान्। यद्यपि अस्य अनेके गुरवः आसन् तथापि एम् हरिहरशास्त्रिमहोदयः प्रधानो गुरुरासीत्। अयं बहुकालं यावत् तिरुवनन्तपुरस्थे संस्कृतमहाविद्यालये आचार्यत्वेन कर्म अकरोत्। असौ केरलसर्वकारस्य सर्वविज्ञानकोशनिर्माणे कर्म कृतवान्। महाभागोऽयं व्याकरणे न्याये वेदान्ते साहित्ये च अनेकान् ग्रन्थान् व्यरचयत्। तथापि अस्य लघुसिद्धान्तकौमुद्याः बालहितैषिणीति मलयालव्याख्या अत्यन्तं प्रसिद्धा भवति। संस्कृतभाषायामस्य योगदानं पुरस्कृत्य भारतसर्वकारः राष्ट्रपतिपुरस्कारमप्यस्मै अयच्छत्। २०२१ तमे वर्षे मेय्-मासस्य द्वितीये दिनाङ्के अयं मनीषी कालयवनिकां प्राविशत्।

पदच्छेदः।

जन्मनायम्	-	जन्मना + अयम् ।
कर्णाटकीयश्चेदपि	-	कर्णाटकीयः + चेत् + अपि।
महाभागोऽयम्	-	महाभागः + अयम् ।
राष्ट्रपतिपुरस्कारमप्यस्मै	-	राष्ट्रपतिपुरस्कारम् + अपि + अस्मै।
अग्रगण्य आसीत्	-	अग्रगण्यः + आसीत्।

विग्रहः।

जिज्ञासया	-	ज्ञातुं इच्छा जिज्ञासा, तथा ।
विजयसोपानानि	-	विजयस्य सोपानानि ।
सानुजः	-	अनुजेन सह वर्तते इति ।
आकेरलम्	-	केरलेभ्यः आ ।

पठनप्रवर्तनानि।

पाठभागं सस्वरं वाचयतु, सङ्घशः अवतारयतु च।

श्रद्धेयाः अंशाः।

अक्षरस्फुटता ।

आशयावबोधः।

उचितभावः।

अधो दत्तेषु महात्मसु कस्याप्येकस्य जीवचरितं रूपरेखायां लिखतु।

(मेलपुत्तूर नारायणभट्टपादः, पुन्नशशेरि नीलकण्ठशर्मा, चट्टम्पिस्वामी, श्रीनारायणगुरुदेवः,
कुमारनाशान्, पि. सि. देवस्या, फा. जोण् कुन्नप्पल्लि, ऐ.सि.चाक्को)

श्रद्धेयौ अंशौ ।

उचितः आशयः।

उचिता भाषा ।

नाम	- .....
जननम्	- .....
जन्मस्थलम्	- .....
माता	- .....
पिता	- .....
योगदानम्	- .....
दिवङ्गतिः	- .....

 सूचनानुसारं चर्चा कृत्वा महात्मनां महत्त्वमधिकृत्य टिप्पणिं लिखतु।

सूचनाः   ते कथं महाव्यक्तयः जाताः ?
                  तेषां कर्ममण्डलं किम् ?
                  तेषां योगदानं किम् ?
                  तेषां जीवनात् भवद्भिः किम् अवगतम् ?

 वर्षाणि अक्षरैः लिखतु।

यथा- २०२३ -त्रयोविंशत्यधिकद्विसहस्रम्।
          १९४२-
          २०२१-

 सूचनानुसारं वाक्यानि परिवर्तयतु ।

यथा- जयेषः इदानीं कोल्कत्तानगरे वसति।
          जयेषः गतवर्षे चेन्नैनगरे अवसत्।
          १. अद्य रमेशः रोटिकां खादति।
              ह्यः रमेशः अपूपम् .....।
          २. रसिया अद्य गणितं लिखति।
              रसिया परह्यः संस्कृतम्.....।

कोष्ठकात् उचितं शब्दं स्वीकृत्य कथां परिवर्तयतु ।

(आगतवान्, धावितवान्, गतवान्)

कश्चन बालकः गृहम् अगच्छत् । तदा एकः शुनकः अनेन मार्गेण आगच्छत् ।

शुनकात् भीतः सः बालकः अधावत् । सः सुरक्षितो भूत्वा गृहं प्राप्तवान् ।

अनुबन्धः ।

शब्दकोशः ।

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अग्रगण्यः	प्रथमगणनीयः	ഒന്നാമനായി കണക്കാക്കപ്പെടേണ്ടുന്ന ആൾ	ಗಣ ಮಾನ್ಯರು	foremost
अयम्	एषः	ഇവൻ/ഇദ്ദേഹം	ಇವನು / ಇವಳು	this person
आकेरलम्	केरलेषु सर्वत्र	കേരളം മുഴുവൻ	ಕೇರಳವಿಡೀ	all over Kerala
कर्णाटकीयः	कर्णाटकदेशस्थः	ಕರ್ನಾಟಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನിച്ചವൻ	ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು	born in Karnataka
व्यरचयत्	रचयामास	രചിച്ചു	ರಚಿಸಿದರು	composed
सानुजः	अनुजेन सहितः	അനുജനോടുകൂടിയവൻ	ತಮ್ಮನೊಂದಿಗೆ	with his younger brother

अधिगताः अंशाः ।

पाठभागं सस्वरम् अपठत् ।

महात्मनां जीवनचरितम् अलिखत् ।

महात्मनां महत्वमधिकृत्य टिप्पणीम् अलिखत् ।

वर्षाणि अक्षरैः अलिखत् ।

लडि रूपाणि उपयुज्य वाक्यानि अलिखत् ।

क्तवतु प्रत्ययान्तानि पदानि उपयुज्य वाक्यानि

अलिखत् ।

मेल्लुत्तूर नारायणभट्टपादः

कुञ्चन् नम्ब्यार

दशमः पाठः।

दीनदयालुता ।

टों मार्जारस्य जरीमूषकस्य च व्यङ्ग्यचलच्चित्रं प्रदर्शयति।

मूषकस्य मार्जारस्य च विशेषताः काः? इत्यस्मिन् विषये चर्चा कारयति।

 आमुखम्

गद्यं पद्यं मिश्रम् इति काव्यं त्रिविधं भवति। गद्यपद्यमयं काव्यं भवति मिश्रकाव्यम्। मिश्रकाव्यस्य चम्पूकाव्यमिति नामान्तरमस्ति। प्रथमं चम्पूकाव्यं भवति चम्पूरामायणम्। अस्य कर्ता भोजराजः। महाभारतस्य शान्तिपर्वणि वर्तमाना मूषकमार्जारकथा अत्र चम्पूरूपेण अवतार्यते। कथेयं कुञ्चन् नम्यार्-महाशयेन 'घोषयात्रा' इति तुल्लुकाव्येऽपि परामृष्टा वर्तते।

इतिहासप्रसिद्धा सा
मूषमार्जारयोः कथा।
बालानां सुखबोधाय
चम्पूरूपेण कथ्यते।।

अथ कदाचित् क्षुधार्तः मार्जारः काननमार्गेण सञ्चरन्नासीत्। अनवरतम् इतस्ततः
अन्विष्यापि स बिडालः किमपि भोज्यं नालभत। क्षुधया पिपासया च नितरां पीडितः
चिन्ताकुलश्च सः पुरतः दृष्टेण मार्गेण अगच्छत्। झटिति.....

अहो! कष्टं स मार्जारः
क्षुधार्तः खिन्नमानसः।
व्याधेन केनचिक्षिप्ते
जाले बद्धोऽभवत्तदा।।

जाले बद्धः सःरोदिति स्म ...

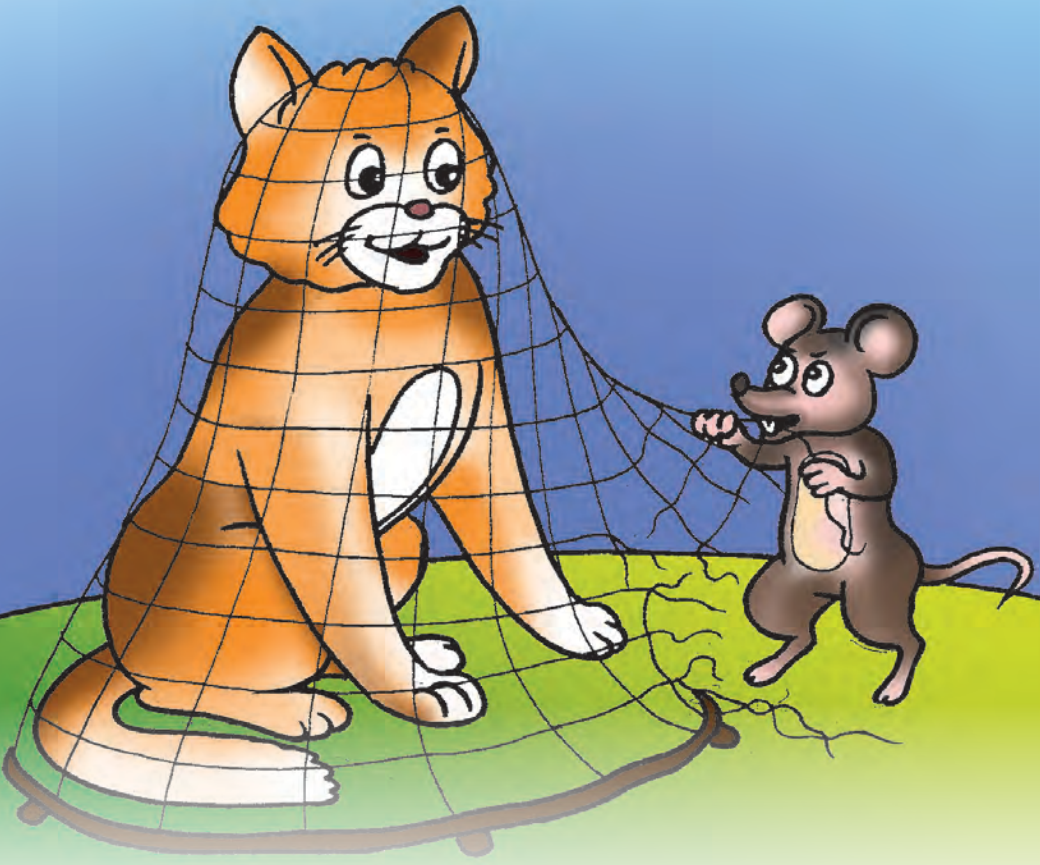
हा! हा! मां रक्ष रक्षेति
हस्तौ पादौ च कम्पयन्।
म्यावू म्यावूच्चरावेण
बिडालो व्यलपत्तदा।।

जालात् कथञ्चित् मुक्तिं प्राप्तुं सः मार्जारः सुतरां यतते स्म। परन्तु अत्यन्तं श्रान्तः सः
जालतन्तून् कर्तयितुम् अशक्तः अभवत्। तस्य रोदनं श्रुत्वा निकटस्थानात् विटपकोटरात्
कश्चन महामूषकः बहिरागतः। तं दृष्ट्वा मार्जारः दीनस्वरेण अवदत्।

सत्वरं रक्ष, मामाखो
बद्धो जालेऽत्र मित्रक।
नास्ति मे शत्रुता किञ्चित्
त्वामहं शरणं गतः।।

आजन्मशत्रोः सुचारुप्रशंसया सम्प्रीतः स मूषकः वैरं सर्वं
विस्मृत्य जालतन्तून् कर्तयित्वा मार्जारं मोचितवान्।

पदच्छेदः।

सञ्चरन्नासीत् -	सञ्चरन् + आसीत् ।
अन्विष्यापि -	अन्विष्य + अपि ।
नालभत -	न + अलभत ।
बद्धोऽभवत्तदा -	बद्धः + अभवत् + तदा ।
रक्षेति -	रक्ष + इति ।
व्यलपत्तदा -	व्यलपत् + तदा ।
बहिरागतः -	बहिः + आगतः।
मामाखो -	माम् + आखो ।
जालेऽत्र -	जाले + अत्र ।
त्वामहम् -	त्वाम् + अहम् ।

विग्रहः ।

पिपासया	-	पातुम् इच्छा पिपासा, तया ।
क्षुधार्तः	-	क्षुधया आर्तः।
महामूषकः	-	महान् च असौ मूषकश्च।
रावेण	-	रवः एव रावः, तेन ।

पठनप्रवर्तनानि।

पाठभागं भावतालपूर्वकं वाचयतु।

श्रद्धेयाः अंशाः।

उचितः भावः तालः च।

अक्षरस्फुटता ।

आशयावबोधः ।

अवतरणकौशलम्।

चित्रानुसारं कथां पूरयतु।

(भोः मूषकमित्र, कृपया बहिः आगच्छतु। अहो भाग्यं, कथञ्चित् रक्षितः।
हा! हन्त मम दौर्भाग्यम्। रे मार्जार, तव मनोगतम् अहं जानामि।)

अहो भाग्यं,
कथञ्चित् रक्षितः।

श्रद्धेयौ अंशौ ।

उचितं वाक्यपूरणम्।

आशयावबोधः।

अधो दत्तां पट्टिकां पठित्वा सूचनानुसारं वाक्यानि रचयतु।

मूषकः	कोटरः		
सर्पः	बिलम्	बहिः	आगच्छति।
खगः	कन्दरः		
सिंहः	नीडम्		

यथा- मूषकः कोटरात् बहिः आगच्छति।

अधो दत्तानि वाक्यानि सङ्कणकयन्त्रे टङ्कणं कृत्वा परिरक्षतु (save)।

केरलीयेषु चम्पूकाव्यकर्तृषु प्रमुखो भवति मेल्युत्तूर नारायणभट्टपादः।

स्यमन्तकम्, दूतवाक्यम्, कौन्तेयाष्टकम्, राजसूयम् इत्यादीनि तस्य चम्पूकाव्येषु प्रसिद्धानि सन्ति। काव्यशास्त्रादिषु अपि अनेके ग्रन्थाः अनेन विरचिताः।

सूचनानुसारं कोष्ठके दत्तं पदं पञ्चमीविभक्त्यन्तपदेन परिवर्त्य वाक्यानि पूरयतु।

यथा - बालकः विद्यालयात् गृहं गच्छति। (विद्यालयः)

गङ्गा..... प्रवहति। (हिमालयः)

शिशुः..... उत्तिष्ठति। (तल्पः)

वानरः..... अवतरति। (वृक्षः)

पिता ..... आगच्छति। (नगरम्)

सिंहः ..... आगच्छति। (वनम्)

नामरूपाणि ।

अनुबन्धः ।

उकारान्तः पुलिङ्गः 'तन्तु' शब्दः ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र	तन्तुः	तन्तू	तन्तवः
सं.प्र.	हे तन्तो	हे तन्तू	हे तन्तवः
द्वि.	तन्तुम्	तन्तू	तन्तून्
तृ	तन्तुना	तन्तुभ्याम्	तन्तुभिः
च	तन्तवे	तन्तुभ्याम्	तन्तुभ्यः
प.	तन्तोः	तन्तुभ्याम्	तन्तुभ्यः
ष	तन्तोः	तन्त्वोः	तन्तूनाम्
स	तन्तौ	तन्त्वोः	तन्तुषु

धातुरूपाणि ।

रुदिर् अश्रुविमोचने- परस्मैपदी - लट् ।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु	रोदिति	रुदितः	रुदन्ति
म.पु	रोदिषि	रुदिथः	रुदिथ
उ.पु	रोदिमि	रुदिवः	रुदिमः

अमरकोशः ।

- मूषकः - उन्दुरुर्मूषकोऽप्याखुः ।
- मार्जारः - ओतुर्बिडालो मार्जारो वृषदंशक आखुभुक् ।
- व्याधः - व्याधो मृगवधाजीवो मृगायुर्लुब्धकोऽपि सः ।

विशेषप्रयोगः ।

बहिर्योगे पञ्चमी - बहिः शब्दयोगे पञ्चमी विभक्तिः प्रयुज्यते ।

यथा - गजः वनात् बहिः गच्छति ।

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अनवरतम्	निरन्तरम्	നിരന്തരം	ನಿರಂತರ	incessantly
आखुः	मूषकः	എലി	ಇಲಿ	rat
कर्तयित्वा	कर्तनं कृत्वा	മുറിച്ചിട്ട്	ಕತ್ತರಿಸಿ	having cut into pieces
कोटरः	निष्कृहः	പൊത്ത്	ಪೊಟ್ಟರೆ	hole
जालम्	आनायः	വല	ಬಲೆ	net
तन्तुः	सूत्रम्	നൂല്	ನೂಲು	thread
निकटम्	समीपम्	അടുത്ത്	ಸಮೀಪ	near
पिपासा	तृषा	ദാഹം	ಬಾಯಾರಿಕೆ	thirst
रावः	शब्दः	ശബ್ದം	ಶಬ್ದ	voice
रोदिति	क्रन्दति	കരയുന്നു	ಅಳುತ್ತಾನೆ	cries
विटपः	वृक्षः	മരം	ವೃಕ್ಷ / ಮರ	tree
वैरम्	शत्रुता	ശത്രുത	ಶತ್ರುತಾ ಭಾವ	enmity
व्याधः	लुब्धकः	വേട്ടക്കാരൻ	ಬೇಟೆಗಾರ	hunter
श्रान्तः	क्लान्तः	ക്ഷീണിച്ചവൻ	ಸುಸ್ತಾದ	tired
सुचारुप्रशंसा	मनोहरप्रशंसा	മനോഹരപ്രശംസ	ಪ್ರಶಂಸೆ	praise

अधिगताः अंशाः

पाठभागं सस्वरम् अपठत् ।

कथाम् अलिखत् ।

बहिः इत्यव्ययम् उपयुज्य वाक्यानि
अलिखत् ।

पञ्चम्यन्तपदानि उपयुज्य वाक्यानि
अलिखत् ।

अक्षरमाला ।

स्वराः

ह्रस्वस्वराः	दीर्घस्वराः
अ	आ
इ	ई
उ	ऊ
ऋ	ॠ
ऌ	ॡ
	ए ऐ
	ओ औ

अयोगवाहौ

अनुस्वारः	विसर्गः
अं / अम्	अः

व्यञ्जनानि

	खराः	अतिखराः	मृदवः	घोषाः	अनुनासिकाः
कवर्गः	क	ख	ग	घ	ङ
चवर्गः	च	छ	ज	झ	ञ
टवर्गः	ट	ठ	ड	ढ	ण
तवर्गः	त	थ	द	ध	न
पवर्गः	प	फ	ब	भ	म

मध्यमाः (अन्तस्थाः)	य	र	ल	व
------------------------	---	---	---	---

ऊष्माणः	श	ष	स	ह
---------	---	---	---	---

प्रक्रियापुटम् ।

प्रक्रियापुटम् ।

ഭാരതത്തിന്റെ ഭരണഘടന

ഭാഗം IV ക

മൗലികകർത്തവ്യങ്ങൾ

51 ക. മൗലികകർത്തവ്യങ്ങൾ - താഴെപ്പറയുന്നവ ഭാരതത്തിലെ ഓരോ പൗരന്റെയും കർത്തവ്യം ആയിരിക്കുന്നതാണ് :

- (ക) ഭരണഘടനയെ അനുസരിക്കുകയും അതിന്റെ ആദർശങ്ങളെയും സ്ഥാപനങ്ങളെയും ദേശീയപതാകയെയും ദേശീയഗാനത്തെയും ആദരിക്കുകയും ചെയ്യുക;
- (ഖ) സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള നമ്മുടെ ദേശീയസമരത്തിന് പ്രചോദനം നൽകിയ മഹനീയാദർശങ്ങളെ പരിപോഷിപ്പിക്കുകയും പിൻതുടരുകയും ചെയ്യുക;
- (ഗ) ഭാരതത്തിന്റെ പരമാധികാരവും ഐക്യവും അഖണ്ഡതയും നിലനിർത്തുകയും സംരക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുക;
- (ഘ) രാജ്യത്തെ കാത്തുസൂക്ഷിക്കുകയും ദേശീയസേവനം അനുഷ്ഠിക്കുവാൻ ആവശ്യപ്പെടുമ്പോൾ അനുഷ്ഠിക്കുകയും ചെയ്യുക;
- (ങ) മതപരവും ഭാഷാപരവും പ്രാദേശികവും വിഭാഗീയവുമായ വൈവിധ്യങ്ങൾക്കതീതമായി ഭാരതത്തിലെ എല്ലാ ജനങ്ങൾക്കുമിടയിൽ, സൗഹാർദ്ദവും പൊതുവായ സാഹോദര്യമനോഭാവവും പുലർത്തുക, സ്ത്രീകളുടെ അന്തസ്സിന് കുറവു വരുത്തുന്ന ആചാരങ്ങൾ പരിത്യജിക്കുക;
- (ച) നമ്മുടെ സമ്മിശ്രസംസ്കാരത്തിന്റെ സമ്പന്നമായ പാരമ്പര്യത്തെ വിലമതിക്കുകയും നിലനിറുത്തുകയും ചെയ്യുക;
- (ഛ) വനങ്ങളും തടാകങ്ങളും നദികളും വന്യജീവികളും ഉൾപ്പെടുന്ന പ്രകൃത്യാ ഉള്ള പരിസ്ഥിതി സംരക്ഷിക്കുകയും അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുത്തുകയും, ജീവികളോട് കരുണയും കാണിക്കുകയും ചെയ്യുക;
- (ജ) ശാസ്ത്രീയമായ കാഴ്ചപ്പാടും മാനവികതയും, അന്വേഷണത്തിനും പരിഷ്കരണത്തിനും ഉള്ള മനോഭാവവും വികസിപ്പിക്കുക;
- (ട) പൊതുസ്വത്ത് പരിരക്ഷിക്കുകയും ശപഥം ചെയ്ത് അക്രമം ഉപേക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുക;
- (ഠ) രാഷ്ട്രം യത്നത്തിന്റെയും ലക്ഷ്യപ്രാപ്തിയുടെയും ഉന്നതതലങ്ങളിലേക്ക് നിരന്തരം ഉയരത്തക്കവണ്ണം വ്യക്തിപരവും കൂട്ടായതുമായ പ്രവർത്തനത്തിന്റെ എല്ലാ മണ്ഡലങ്ങളിലും ഉൽക്കൃഷ്ടതയുവേണ്ടി അധ്വാനിക്കുക;
- (ഡ) ആറിനും പതിനാലിനും ഇടയ്ക്ക് പ്രായമുള്ള തന്റെ കുട്ടിക്കോ തന്റെ സംരക്ഷണയിലുള്ള കുട്ടികൾക്കോ, അതതു സംഗതി പോലെ, മാതാപിതാക്കളോ രക്ഷാകർത്താവോ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനുള്ള അവസരങ്ങൾ ഏർപ്പെടുത്തുക.

കുട്ടികളുടെ അവകാശങ്ങൾ

പ്രിയമുള്ള കുട്ടികളേ,

നിങ്ങൾക്കുള്ള അവകാശങ്ങളെന്തെല്ലാമെന്ന് അറിയേണ്ടതില്ലേ? അവകാശങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള അറിവ് നിങ്ങളുടെ പങ്കാളിത്തം, സംരക്ഷണം, സാമൂഹികനീതി എന്നിവ ഉറപ്പാക്കാൻ പ്രേരണയും പ്രചോദനവും നൽകും. നിങ്ങളുടെ അവകാശങ്ങൾ സംരക്ഷിക്കാൻ ഇപ്പോൾ ഒരു കമ്മീഷൻ പ്രവർത്തിക്കുന്നുണ്ട്. കേരള സംസ്ഥാന ബാലാവകാശസംരക്ഷണ കമ്മീഷൻ എന്നാണ് അതിന്റെ പേര്. എന്തെല്ലാമാണ് നിങ്ങൾക്കുള്ള അവകാശങ്ങൾ എന്നു നോക്കാം.

• സംസാരത്തിനും ആശയപ്രകടനത്തിനുമുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം • ജീവന്റെയും വ്യക്തിസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെയും സംരക്ഷണം • അതിജീവനത്തിനും പൂർണ്ണവികാസത്തിനുമുള്ള അവകാശം • ജാതി-മത-വർഗ-വർണ്ണ ചിന്തകൾക്കതീതമായി ബഹുമാനിക്കപ്പെടാനും അംഗീകരിക്കപ്പെടാനുമുള്ള അവകാശം • മാനസികവും ശാരീരികവും ലൈംഗികവുമായ പീഡനങ്ങളിൽ നിന്നുള്ള സംരക്ഷണത്തിനും പരിചരണത്തിനുമുള്ള അവകാശം • പങ്കാളിത്തത്തിനുള്ള അവകാശം • ബാലവേലയിൽനിന്നും ആപൽക്കരമായ ജോലികളിൽനിന്നുമുള്ള മോചനം • ശൈശവവിവാഹത്തിൽനിന്നുള്ള സംരക്ഷണം • സ്വന്തം സംസ്കാരം അറിയുന്നതിനും അതനുസരിച്ച് ജീവിക്കുന്നതിനുമുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം	• അവഗണനകളിൽനിന്നുള്ള സംരക്ഷണം • സൗജന്യവും നിർബന്ധിതവുമായ വിദ്യാഭ്യാസ അവകാശം • കളിക്കാനും പഠിക്കാനുമുള്ള അവകാശം • സ്നേഹവും സുരക്ഷയും നൽകുന്ന കുടുംബവും സമൂഹവും ലഭ്യമാകാനുള്ള അവകാശം

നിങ്ങളുടെ ചില ഉത്തരവാദിത്വങ്ങൾ

- സ്കൂൾ, പൊതുസംവിധാനങ്ങൾ എന്നിവ നശിപ്പിക്കാതെ സംരക്ഷിക്കുക.
- സ്കൂളിലും പഠനപ്രവർത്തനങ്ങളിലും കൃത്യനിഷ്ഠ പാലിക്കുക.
- സ്കൂൾ അധികാരികളെയും അധ്യാപകരെയും മാതാപിതാക്കളെയും സഹപാഠികളെയും ബഹുമാനിക്കുകയും അംഗീകരിക്കുകയും ചെയ്യുക.
- ജാതി-മത-വർഗ-വർണ്ണ ചിന്തകൾക്കതീതമായി മറ്റുള്ളവരെ ബഹുമാനിക്കാനും അംഗീകരിക്കാനും സന്നദ്ധരാവുക.

ബന്ധപ്പെടേണ്ട വിലാസം:
കേരള സംസ്ഥാന ബാലാവകാശസംരക്ഷണ കമ്മീഷൻ
 ശ്രീ ഗണേഷ്, റ്റി.സി. 14/2036, വാൻറോസ് ജംങ്ഷൻ,
 കേരള യൂണിവേഴ്സിറ്റി പി.ഒ, തിരുവനന്തപുരം - 34
 ഫോൺ 0471 - 2326603
 ഇ- മെയിൽ childrights.cpcr@kerala.gov.in, rte.cpcr@kerala.gov.in
 വെബ്സൈറ്റ് : www.kescpcr.kerala.gov.in

ചൈൽഡ് ഹെൽപ്പ് ലൈൻ - 1098, ക്രൈം സ്റ്റോപ്പർ - 1090, നിർഭയ - 1800 425 1400
 കേരള ചൊലീസ് ഹെൽപ്പ് ലൈൻ - 0471 - 3243000/44000/45000

online **R.T.E Monitoring** : www.nireekshana.org.in